
KE ŽNÍM LÉTA PÁNĚ 1927

6. A R C H Y

VE STARÉ ŘÍŠI NA MORAVĚ

6. ARCHY KE ŽNÍM LÉTA PÁNĚ 1927

OBSAHUJÍ:

- 4 dřevoryty
- 2 listy *Hymnu Nanebevzetí*
- 2 „ *Mercier: Naše babičky*
- 2 „ *Z dějin duše*
- 2 „ *Eduard Mörike*
- 2 „ *Konce básníků*
- 4 „ *Květinový div*
- 4 „ *Zatmění slunce 1842*
- 4 „ *Z Agendy J. F.*
- 6 listů *Moscardelli: Smrt kočky*
- 6 „ *Kult přesvaté Panny*
- 6 „ *Politika a théologie*
- 6 „ *Z básní Ed. Mörike*
- 12 „ *Durych: Poetika*

Vytiskla knihtiskárna Pokorného a spol. v Brně

Prodávají se ze skladu

Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě za 6 Kč

Hymnus mnicha Adama
ze svatého Viktora

NA NANEBEVZETÍ
BL. MARIE PANNY

Zdrávas, Panno jedinečná,
Matko naší spásy,
jež jsi zvána Hvězdou mořskou,
hvězdou ne bludnou;
nedopusť, bychom na moři tohoto života
ztroskotali, ale stále za nás
u své Spásy oroduj.

Zuří moře, běsní větrové,
zdvíhají se rozbouřené vlny,
loď letí, avšak letící
tolik se staví v cestu:
zde sirény rozkoše,
drak, psové s piráty,
toto všecko smrtí ohrožuje
skorem již naděje zbavené.

Za propastmi nyní k nebesům
nese bouřlivá vlna kocábku;
stožár se kymácí, plachta ulétá,
marna plavcova námaha;
zmírá v těchto zlech
náš hovadný člověk:
ty nás, duchovní Matko,
hynoucí osvobod.

Tys zrodila světu,
skropena byvši nebeskou rosou,
bez úhony květu čistoty,
květ nový, novým způsobem.
Slovo s Otcem souvěké,
všedši v panenské tělo,
stává se pro nás tělesným
pod stinným loubím lůna.

Tebe předzvěděl a vyvolil
kterýž mocně všecko řídí,
a nezlámal závor studu,
naplňuje posvátné útroby;
Rodičko, tys necítla,
v opak, co první matka,
tísně ani bolesti,
rodíc Spasitele!

Ó Maria, pro vznešenost
svých zásluh
jsi jedinečně vyvyšována
nad andělské kůry;
šťastný dnešní den,
kdy vystupuješ na nebe!
Svou mateřskou láskou
shlédni na nás dolů.

Kořeni svatý, kořeni živý,
květe, révo a olivo,
jížto žádná štěpovací síla
nepomáhá nésti ovoce;
svítilno slunce, jase pólu,
která převyšuješ slunce září,
poruč nás svému Synovi,
by přísně nesoudil.

Před tváří nejvyššího Krále
ať jest pamětliv nepatrného stádce;
přestupník daného zákona
doufá v odpuštění;
Soudce tichý a dobrotivý,
Soudce ustavičné chvály hodný
dal vinníkům záruku naděje,
stav se žertvou kříže.

**Ježíši, plode svatého lůna,
buď nám ve vlnách světa
cestou, vůdcem a doprovodem
svobodným na nebesa,
drž kormidlo, řiď loď,
utiš mocnou bouři,
dej nám libý přístav
podle své dobrotivosti.**

Joachim Ventura

KULT PŘESVATÉ PANNY

Kult přesvaté Panny shoduje se dokonale s učením a duchem Evangelia, a starobylost, všeobecnost a účinnost tohoto kultu dovozují ustavičná a svorná svědectví Otců a Učitelů Církevních. Od svatého Diviše Areopagity, učedníka svatého Pavla, až k svatému Liguorovi, který pokračuje v tradici křesťanské až na naše dni, všichni znamenití mužové Círky, uchovávající po osmnáct věků učení víry, neustávali udržovati, rozšiřovati, rozněcovati úctu a důvěru křesťanů k Marii. Za tím účelem pracovali jak příkladem svých zbožných skutků, tak svými nesmrtelnými spisy. Byla by bohatá a skvělá bibliotheka ze všech děl, jež tito slavní mužové jak svým geniem a svým věděním, tak svatostí svého života a vznešeností svých ctností zasvětili Marii, aby zvýšena byla její důstojnost, aby vyložena byla její velikost a moc, a aby doporučili věřícím její kult a pobožnost k ní. A věc pozoruhodná, nejstarší z těchto svědků a z těchto apoštolů pravé víry křesťanské byli výmluvnější, ba možno říci nadšenější, mluvíce o Marii, než ti, kteří po nich následovali.

Litujeme, že meze tohoto spisu nedovolují nám uvést, co aspoň v každém století křesťanské éry vykvetlo ke cti přesvaté Panny přičiněním našich Otců a mistrů u víře.

Avšak přes to nevzdáme se potěšení, abychom aspoň některá z těchto skvělých svědectví katolické zbožnosti k Marii si nepřipomněli. Právě dívky Církve budou nám za to povděčny; rády uvidí, že v kultu, který vzdávají mocné Panně, pranic neupřilíšují, ba že zůstávají daleko za tím, čeho velicí učitelové náboženství požadují od jejich ducha a srdce, a za tím, co oni sami v tom smyslu konali.

Největší z doktorů Církve Svaté a snad největší genius učeného světa, svatý Augustin, pravil toto: „Tak jsme se zase zde shromáždili, bratři nejmilejší, ve výroční, nám tak milý den narození ctné a vždy panny Marie. Jest velmi správně, aby tato památka byla slavena s důkazy nejživější radosti naší země, kterou zrození tak vznešené Panny tak vysoce ozářilo. Maria jest onou květinou polní, z níž vyklíčilo drahocenné lilium údolí, jehož porodem přirozenost našich prvních rodičů byla změněna a vina smazána. Ona jest sama jediná, která unikla onomu truchlému ortelu, jímž byla Eva odsouzena roditi své děti v bolesti, neboť neporodila Pána jinak než v radosti.“

„Eva stávajíc se matkou plakala, Maria plesala. Eva nosila slzy, Maria nesla jen radost ve svých útrokách, protože dítě Evino bylo toliko hříšník, kdežto dítko Mariino bylo sama nevinnost. Matka pokolení lidského nepřinesla na svět leda trest, Matka Našeho Spasitele přinesla spásu. Eva byla původem hříchu, Maria pramenem zásluhy. Eva nám způsobila mnoho zla, zabila nás; Maria nám prokázala největší dobro, obživila nás. Ta nás udeřila; tato nás zhojila.“

Neposlušnost Evy byla smazána poslušností Marie, a zpronevěra jedné našla opravu ve víře druhé.“

„Oh! kterak matka Panna Maria právem diví se své vznešenosti a radost svou doprovází nejskvělejšími nástroji, až všecken vzduch vúkol ní zvučí v tónech, jež její útlé prsty vyluzují! a jak i my právem, tvoříce radostné sbory kolem ní, sjednocujeme své nejlibější hlasy a hymny s jejím ladným zpěvem! Slyšte tedy, kterak naše rozmilá harfenistka zpívala svou vlastní slávu: Velebí duše má Hospodina, a zplesal duch můj v Bohu spasiteli mém, že shlédl na ponížení děvky své; nebo aj, od této chvíle blahoslavenou mne nazývati budou všickni národové; neboť veliké věci mi učinil ten, jenž mocný. A tak zázrak nového porodu udusil příčinu staré viny, a pláč Evy přestal při zvucích zpěvu Mariina.“

Jinde týž veliký doktor takto se vyjadřuje: „Ó blahoslavená Maria! kdo bude kdy moci vyzpívati tobě všechna díkůvzdání a všechny hymny chval, na něž máš právo; neboť tys svým podivuhodným svolením (v tajemství vtělení) přišla na pomoc světu ztracenému. Jaké chvály tebe hodné mohlo by ti nabídnouti lidské pokolení, jež jedině tvým přispěním spravilo se ve své hřehkosti. Přijmi tedy tyto díky, které ti posíláme, ať jsou sebe nuznější a hluboko pod tvými nepodobnými zásluhami; a přijímajíc naše tužby, rač vymluviti naše proviny svými prosbami. Připusť naše úpění do svatyně své dobroty a ztiš je lékem svého usmíření. Kéž Bůh ráčí přijmouti, co mu nabízíme tvým přispěním,

a nechť dosáhneme, čeho se dožadujeme duchem věrným. Přijmi, co ti dáváme, a vyměň nám za to, oč tě prosíme. Buď milostiva k naší nehodnosti, která nám nahání strachu, neboť tys jediná naděje hříšníků. Jen skrze tebe pojali jsme důvěru, že dosáhneme odpuštění našich zločinů, a jen v tobě, ó nešťastnější z žen, jest čáka naše, že dojdeme dobré odplaty. Ó svatá Maria! přijď na pomoc nešťastným; buď s bázlivými a nesmělými; podpírej slabé; pros za lid; buď zástupkyní kněžstva; přimlouvej se za ženy, jež jsou ti oddány; a dej okusiti libosti své ochrany všem těm, kdo slaví tvoje svátky.“*)

Slyševše knížete doktorů Církve Západní, poslechněme o témže předměť několik slov nejučenějšího a nejvýmluvnějšího z Otců Církve Východní. „Syn Boží, pravil svatý Jan Zlatoústý, nevyvolil si za matku ženu vznešenou a bohatou podle světa, ale tuto Pannu blaženou, jejíž duše byla ozdobena všemi ctnostmi. Maria byla nejcudnější a nejčistší bytostí lidského rodu, a právě proto počala ve svém lůně Pána Ježíše Krista; pospěšme si tedy a utíkejme se k této Panně přesvaté, k této Matce Boží, a pokusme se zajistiti si výhody její ochrany a přízně. Ano, ano! vy všechny panny, jež mne posloucháte, pojdte a uchylte se do stínu Matky Páně; neboť bude moci svým mocným přispěním zabezpečiti vám, abyste si zachovaly, co máte na světě nejkrásnějšího a nejdrahocennějšího: své panenství.“

*) Serm. XVIII., de Sanct.

„Vpravdě, bratři nejmilejší, převelikým zázrakem jest blahoslavená vždy Panna Maria; nad ni neobjevilo se nikdy nic vznešenějšího a ušlechtilejšího, a nikdy, v žádné době se neobjeví. Toť jediná bytost stvořená, jejíž důstojnost jest nade vše, co jest na zemi a i na nebi. Kde by bylo možno setkati se s něčím světějším? Ani proroci, ani apoštolové, ani mučedníci, ani patriarchové, ba ani andělé, trůnové, panstva, serafíni, cherubíni nejsou nad ní; jedním slovem, mezi vším stvořením, viditelným nebo neviditelným, není si možno pomysliťi nic vznešenějšího a výbornějšího nad Marii.“

„Právě tato bytost jest zároveň služkou a matkou Boží, zároveň pannou a matkou. Jest to matka Toho, jenž byl zplozen Otcem věčným přede vším počátkem, a jež andělé i lidé uznávají Pánem a Mistrem všech věcí. Chcete věděti, kterak tato Panna jest povznesena nad všechny moci nebeské? Jedno slovo vám to poví: Tyto mocnosti nestojí u trůnu Božího, leč s bázní a s třesením zastírajíce si tvář; jedině Maria s důvěrou předvádí celé lidské pokolení Synu Božímu, jehož jest Matkou; a právě *jejím přispěním* dostává se nám odpuštění našich hříchů. Pozdravujeme tě tedy, ó Maria! zároveň dcero a panno, matko, trůne a nebe Boha! cti, slávo a záštito naší Církve! A prosíme tě úpěnlivě, abys nikdy nepřestala prositi za nás Ježíše, svého Syna a našeho Pána, abychom tvým přispěním našli milosrdenství v den soudu a dosáhli všech dober, jež jsou uchována těm, kdož milují Boha. Skrze milost a dobrotu Našeho

Pána Jezu Krista a ve sjednocení s ním ať sláva, čest a moc jsou vzdávány Otci i Duchu Svatému, nyní i vždycky po věky věků. Tak se staň!"

Z Otců a Učitelů, kteří následovali po Otcích a Učitelích, IV. a V. věku, nejučenějších to věků a zlaté doby Církve, uvedeme toliko jednu stránku svatého Bernarda, této veliké slávy Gallie, ba celého světa křesťanského, který samojediný obsáhl všechnu vědu věků před ním a ovládl celý středověk. Vizte tedy, kterak tato elitní inteligence a tato vznešená duše vyjádřila entusiasmus své úcty, velikost své důvěry a něžnost své lásky k Marii:

„Povězme několik slov o tomto jméně Maria, jež prý možno přeložiti slovy hvězda mořská, a jež se tak dobře hodí Panně matce. Nic opravdu není správnějšího než přirovnání Marie k hvězdě. Každá hvězda vrhá daleko od sebe paprsky, sama zůstávajíc bez újmy a beze změny; a právě tak Panna porodila svého Syna, aniž zakusila sebe menší poruchy svého panenství. Paprsky unikající z hvězdy nezmenšují její jasnosti; a tak i Ježíš Kristus při narození pranic nezměnil počestnosti Mariiny. Maria jest tedy onou blahou hvězdou, *vyšlou z Jakoba*, jejíž paprsky ozařují celý svět, jejíž světlo skvěje se v nejvyšším nebi a proniká až do pekel, a jež po celém okršku zemském hřeje duše více než těla, kazí hříšnou neřest, živí ctnosti. Jest, opakují, hvězdou největší skvělosti a největší vzácnosti, po níž tento širý oceán světa tolik dychtil, aby vzešla nad jeho vlny, osvěcujíc jej svými zásluhami a zrcadlíc se v něm svými příklady.“

„Ó vy všichni, ať jste kdokoliv, kteří uprostřed zuřivých proudů tohoto věku spíše se mníte býti ohroženi bouřemi a smršťemi moře, než že chodíte po pevné zemi, nespouštějte nikdy s očí lesk této hvězdy, nechcete-li býti pohlceni rozbouřenými vlnami. Zdvihá-li se proti vám vítr pokušení, jste-li strhováni víry a v nebezpečí, že narazíte na úskalí protivenství, patřte na hvězdu, vzývejte Marii. Jste-li zmítáni přívaly pýchy, ctižádosti, zlovolnosti a závisti, upřete oči své na hvězdu, volejte: Maria! Hrozí-li hněv, lakomství, nebo tělesná žádostivost, že potopí křehkou loď vašeho ducha, obraťte stále své pohledy k Marii. Jestli, jsouce poděšeni nesmírností svých zločinů, zmateni šeredností svého svědomí, zastrašeni hrozným pomyšlením na soud Boží, cítíte se býti pohlceni hlubokostmi smutku, propastí zoufalství, myslte na Marii.“

„Ve všech svých nebezpečích, ve všech svých úzkostech, ve všech svých neštěstích vzpomeňte Marie, vzývejte Marii! A abyste dosáhli pomoci jejích modliteb u Boha, ať její jméno jest stále na vašich rtech, ať příchyllost k ní nepouští nikdy vašeho srdce, a ať následování jejího příkladu nikdy se neodloučí od vašeho chování. Kráčejíce v jejích šlepějích máte jistotu, že nezbloudíte. Když ji budete prositi, nemůžete se octnouti v zoufalství. Ona-li vás podpírá, nic vámi nepohne; ona-li vás chrání, nemáte se čeho báti; vezmete-li si ji za vůdce, nepocítíte nikdy únavy; ona-li jest vám přízniva, dostanete se šťastně do přístavu

spásy. Takto zvíte z vlastní zkušenosti, jak oprávněně bylo řečeno: „A JMÉNO PANNY BYLO MARIA.“

Též svatému Bernardovi přisuzuje se hymna *Ave maris Stella*, kterou Církev zařadila do Officia slavností svaté Panny. Vizte, jak v tomto skvostu vroucí poesie doktor *Mellifluus* (Medotoký) vyslovuje city své důvěry a své lásky k Marii: Zdrávas hvězdo Oceánu, vznešená Máti Boží, a přece vždy Panno, šťastná nebes bráno! Vezmi z úst Gabriele toto *Ave*, jímž tě pozdravil, a jež není než obrácené jméno *Evy*, a přenes je na nás všechny, jako předzvěst nezviklatelného pokoje. Zpřetrhej pouta, která svazují hříšníky; rozsviť světlo očím slepých; vzdal od nás všechny bědy; vypros nám všechno dobré. Dokaž, že jsi naše pravá matka, a přednes naše prosby Tomu, jenž se ráčil státi tvým synem, z lásky k nám. Panno jedinečná! Dive líbeznosti a tichosti! učiň, ať máme podíl na tvé mírnosti, ať jsme účastni tvé cudnosti! Učiň, ať náš život jest stále čistý; raz nám nejjistější cestu k Ježíši, abychom se někdy mohli těšiti viděním jeho po celou věčnost.“*)

Vizte ještě církevní hymnus ke cti Marie, který byl složen hned v dobách křížáckých válek: „Ó nejslavnější z panen! která trůníš nad hvězdami, která jsi kojila svým mlékem v jeho dětství Toho, který tě stvořil! Tímto převzácným plodem svých útrob vracíš nám všecken statek, jež nám

*) Upozorňujeme, že toto jest překlad ct. Ventury a že záleželo na tom, aby byl zachován věrně. Překlad z latiny uvedeme jindy.

ubohá máť Eva utratila. Ty otvíráš brány nebe, aby její nešťastné děti mohly zasednouti nad hvězdy. Tys vchodem, jímž se přichází ke Králi králů. Tys zářící dům pravého světla. Narodové, kteří jste byli vykoupeni, s potleskem chvalte Pannu, skrze niž jste přijali život.“*)

Konečně, poslechněme posledního z katolických Doktorů, stejně slavného mírností své povahy jako panictvím svých mravů, vroucností v methodě a velikostí svého vědění. Vizte, v jakých výrazech libých a naivních svatý Liguori protáhl až na naše doby tradici víry a lásky velikánů Církve se zřetelem na Marii:

„Ó má krásná naděje! ó má sladká lásko! Maria! tys pokoj mé duše, tys podpora mého života. Ó Maria! když myslím na tebe a když k tobě volám, zakouším takového uspokojení a takové radosti, že mé srdce jest tím uchváčeno. Přijde-li mi špatná myšlenka, aby zakalila a zmátla ducha mého, ihned prchá, uslyší-li článkovati tvé jméno. V tomto bouřlivém moři světa tys hvězda přátelská, která můžeš zachrániti od ztroskotání křehkou lodičku mé duše. Vlož na mne svá pouta, svými řetězy svaž mé srdce, takto učiněn jsa zajatcem božské lásky, budu ti věren. Oh! bude-li mi dopřáno skončiti život vyslovuje Tvé jméno, šťastně bude i nebe mým údělem.“**)

Jaká povznesenost, jaký vzlet myšlenek! a zároveň jaká

*) Latinsky se tento hymnus začíná: *O gloriosa virginum . . .*

***) Píseň jest italská a začíná se slovy: *O bella mia speranza . .*

přesnost theologické řeči! Jaké šťastné sloučení nejpravověrnějších nauk, nejčistšího věření, nejsladších a nejvroucnějších citů! Duch vzlétá, srdce se vylévá, důvěra překypuje výmluvností lásky! Toť nejlibější vůně ducha!

Nuže, tyto myšlenky, tyto city, tento jazyk k chvále Marie jsou společny všem Otcům, všem Učitelům Církve, a to bez výjimky. A jací to byli mužové, takový svatý Diviš Areopagita, svatý Ignác mučedník, svatý Ireneus, svatý Basil, svatý Řehoř Naziánský, svatý Řehoř Nyssenský, svatý Hilarius Poitierský! Nestává se každý velikán malým vedle takového svatého Jeronýma, svatého Ambrože, svatého Jana Zlatoústa, svatého Augustina, svatého Lva, svatého Řehoře? Nebyli duchy elitními takový svatý Paulinus, svatý Epifanes, svatý Fulgencijs, svatý Maximus, svatý Cyril Alexandrijský, svatý Cyril Jerusalemský, svatý Hilar Arleský, svatý Amedeus, svatý Valerius, svatý Germán, svatý Remigius, svatý Řehoř Tourský, svatý Fortunát, takový Alkuin, takový Běda Ctihodný! Jsou kde větší Učitelové, než byli svatý Bernard, svatý Anselm, svatý Antonín Florentinský, Albertus Magnus, svatý Tomáš, svatý Bonaventura, svatý Dominik, svatý Antonín Paduanský, Scottus, Salmeron, blažený Kanisius, Bellarmin, Suarez, Bossuet, svatý Liguori? Zakoušíme pravého potěšení, že můžeme vyjmenovávat tyto slavné muže, v nichž hojnost vloh se svorně snoubí s bohatstvím ctnosti, povznesenost genia s prostotou víry. A jsme jisti, že i naši čtenářové se radují s námi. Z tohoto výkazu slavných jmen plyne pro ně, že,

klamou-li se v projevech svých citů a svých úkonů k poctě Mariině, děje se tak aspoň ve velmi dobré společnosti.

Ale upřímně řečeno, možno věriti, a nevzdáti se všeho rozumu a všeho mravního smyslu, že takoví lidé, jejichž život byl tak čistý a tak svatý, jako jejich církevní věda byla veliká a hluboká, byli by chtěli klamati křesťanský lid, když přece předtím sami sebe klamati nemohli? A jinak zase, možno připustiti, aby takový Luther, který odvrhl pravou víru, když byl předtím odvrhl všechnu cudnost, a jenž poskvřnil svou kněžskou důstojnost krvesmilstvem a svatokrádeží; aby takový Calvin, příjmím *Liliemi zdo=bený*, pro květ liliový, jež mu vypálil na plece jeho biskup řeřavým železem, místo aby ho byl popravil, jak jeho hanebný zločin toho byl zasloužil; a konečně, aby jejich žalostní učedníci podle nauk, ale jejich soupeřové se zřetelem na prohnatost srdce a převrácenost mravů, správně smýšleli ve všem tom, čeho se odvážili slovem i skutkem proti kultu Mariánskému? Možno věriti, že tato monstra všech bludů a všech zločinů byla by lépe než všichni svatí pravověrní Doktoři pochopila, co v této věci více se shoduje s naukami svatých Knih a s duchem Evangelia?

Spisy našich Učitelů dýchají nejčistší horlivostí pro pravdu a pro ctnost; jest tedy nemožno věriti o nich, že by nebyli naplněni, proniknuti duchem Božím, a že by byli nepracovali s jeho vnuknutím pro zájmy jeho slávy; zatím co v knihách kacírů apologie neřesti a apotheosa tělesnosti jdou zajedno s rouháním, a co kořen vášní jest tam udržo-

ván lží, potupou a vztekem. Ony knihy nejsou než pomníky záští proti všemu, co jest čisté, svaté, právě tak jako proti všemu, co jest pravdivé; nevidíme v nich než lidi hříchu, vyjadřující se stylem pekla. Není tedy možno jinak se na tyto spisovatele dívat, leda že jsou naplněni a proniknuti duchem Satanovým a puzeni jím na cestu zla.

Ať si tedy naši odpadlí bratři krácejí, když se jim líbí, ve šlépějích takových mistrů, jejichž život byl tak hanebný, jako pobloudilou byla jejich nauka; nemají však práva posmívati se křesťanům katolickým, pokládají-li za povinnost jak cti, tak náboženství, zůstati věrnými vyučení a vzorům velikých osobností Církve, víře a zbožným úkonům, jimiž ctí Matku Spasitele světa.

K PŘEKLADU „DĚJIN DUŠE“

„Dlouhý čas jsem bývala při modlitbách blízko sestry, která byla ustavičně nepokojná; brzy to byl růženec, brzy zase něco jiného. Snad jenom já jsem to pozorovala, protože mám velmi jemný sluch; ať tak či onak, nelze mi vypovědět, jakou mi to bylo obtíž. Byla bych se mohla ohlédnouti, podívati se na vinnici a přiměti ji ke klidu; zatím však jsem v hloubi srdce dobře cítila, že bude lépe, zůstanu-li trpělivou z lásky k Bohu a pak abych vinnici ušetřila trapných rozpaků. Zůstala jsem tedy klidnou, ač mi chvílemi pot na čele vyrážel. Nemohla jsem už, než obětovati své trápení. Pátrala jsem po prostředku trpěti pokojně a s radostí, aspoň v hloubi srdce. Konečně jsem se pokusila ten šustot milovati. Bylo nemožno ho neslyšet — snažila jsem se tedy slyšet ho pozorně, naslouchati mu jako nějakému líbeznému koncertu, a má modlitba na mou věru nebyla modlitbou pokojnou; čas modlitby mi uběhl, zatím co jsem tento koncert obětovala Ježíšovi.“

(Tak čteme v knize malé svaté Terezie. Ale německý překlad, který vydali Školští Bratři, nevystihuje tónu a v nábožné předpojatosti falšuje smysl; na příklad toto místo: „Modlitba má, daleka toho, aby byla modlitbou klidu, byla spíše ustavičným obětováním tohoto sebezapření.“ Text nepraví zhola nic o sebezapření. Jest to od základu špatné pochopení této světice, myslíme-li si ji jako zamilovanou do obětí,

obětíček a sebezapření a myslíme-li si, že toho s takovými věcmi mnoho nadělala a že stále myslila na svou oběť; obětovala, trpěla, byla pokorná s očima upřenýma na Pána; milovala ten obtížný koncert, opravdu jej milovala a milovala jej ve svém Pánu Ježíši. To jest něco docela jiného, nežli co z tohoto vznešeného způsobu dělá němčina Školských Bratří; ta z královské velikosti milující duše — z lásky bez výběru a bez konce — dělá takovéto pošilhávání malé dušičky, která není bezprostřední, nýbrž rozvažuje své konání, chce dělati zbožnou a libuje si v pobožnůstkách a obětech.

Jaké znetvoření mluví z překladu tohoto místa! Smysl zbožnosti jest tu v nebezpečí, že takovýmto hlediskem bude zfalšován; a také se bohužel až příliš často falšuje. Bůh miloval svět až tak, že obětoval svého Syna; to jest silná, pozitivní, zachraňující, proměňující láska, která vše bere a miluje vážně; nikoliv nějaká bolnou se jevící nezávaznost, která nemá účasti, ale libuje si v roli dobroty, a která ze své dobroty se vyšvihne k oběti, o níž ví, a zhlíží se pak v zrcadle. Bylo by už na čase, aby pojem lásky k Bohu a lásky vůbec byl očištěn od tohoto bolného citlivůstkářství; Terezie milovala ten obtížný koncert, milovala ho opravdu, protože milovala živého Boha.)

„Jindy jsem byla v prádelně naproti sestře, která mi při praní kapesníků neustále stříkala do obličeje proudy špinavé vody. Prvním mým hnutím bylo, abych odstoupila a utřela si obličej, abych oné sestře, která mne takto kropila, dala najevo, jakou laskavost by mi prokázala, kdyby pracovala klidněji. Ale hned jsem si myslila, jak jsem pošetilou, chtíc

odmítati tyto velkomyslně mi nabízené poklady, i dala jsem si pozor, abych nějak nedala znáti svou nelibost. Snažila jsem se, jen aby se mi té špíny hodně dostalo. To se dařilo tak dobře, že jsem za půl hodiny zakoušela opravdové radosti z tohoto nového způsobu kropení a umínila jsem si, že se zase co nejdříve vrátím na to místo, toto výtečné místo, kde člověka úplně zdarma častovali takovým bohatstvím.

Vidíte, milá Matko, že jsem jen docela malá duše, která může milému Bohu nabídnouti jen věci nepatrné.“

(Opět nutno učiniti poznámku. Zmíněný už překlad do němčiny praví: „... po půl hodině mi tento nový a neobvyčejný způsob kropení nepřipadal nikterak zlý...“ Toho Terezie nenapsala; ona měla velikou duši; ona zakoušela opravdové radosti z tohoto nového způsobu kropení.)

Není těžko viděti, jak hluboký jest rozdíl mezi obojími těmi slovy a jaký protiklad v stanovisku lidí, a to zbožných lidí, nám ta slova odhalují. Dítka Boží jsou opravdu svobodny a opravdu silny; jsou tak založeny, že mohou docela prostě plýtvati láskou na proud špinavé vody; milují právě ten proud, který jim někdo stříká do obličeje; mají radost z něho samého. Jaká pošetilost! řekne dítě světa. Jaká pošetilost; myslí si zdánlivě nábožný člověk; tu mu však kmitne hlavou, že snášeje ten proud, mohl by si získati zásluhu, i vloží svou vůli do té zásluhy. Neříkáme nic proti tomu, že člověk často musí jíti proti své libosti, že leckdy dobro jest těžké. Bráníme se však, když někdo tupí svobodně se projevující krásnou dobrotu, když toto objevení se lásky, která tu jest bez záměru — nikoliv bez cíle — křivě se vykládá

jako ukládání si nějakého těžce urvaného dobrého skutku, nějaké zásluhy. V základě jest to pohoršování se nad bohatstvím milosti, kterou Bůh nějaké duši uštedřil.)

Z časopisu „Der Ring“ přeložil František Pastor

Poznámka

Co bylo tuto řečeno, platí stejnou, ne-li ještě větší měrou též o českém překladu, který pořídily a vyaaly Školské Sestry O. S. F. v Praze-Král Vinohradech. Po bedlivém srovnání svrchu výtčenných míst se zmíněným českým překladem (str. 195 a 196 třetího vydání), zdá se nám vůbec, že Školské Sestry do originálu ani mnoho nenahlížely a že překládaly otrocky podle tuto odsouzeného německého překladu Školských Bratří; nápadná shoda v komolení originálu tomu plně nasvědčuje. Srovnejme :

věrně podle originálu: „...zakoušela jsem opravdové radosti z tohoto nového způsobu kropení...“;

německý překlad Školských Bratří: „...diese neue und ungewöhnliche Art von Besprengung gefiel mir gar nicht übel...“;

český překlad Školských Sester: „...tento nový a neobyčejný způsob kropení nepřipadal mi nikterak zlý...“.

Sluší jen ještě podotknouti, že tohoto českého překladu máme již třetí vydání.

POLITIKA
A THEOLOGIE

Podle Amédée d'Yvignac

Zajisté i duchové, kteří se neobírají denní politikou, kteří mají své metody a své záliby, i ti, kteří zahloubáni jsou v rozjímání Času „naději skládají“ k úrodě, než nastanou časové ještě nebezpečnější, byli vyrušeni ze svého pokoje, když se doslechli o tom, jak se zachoval papež Pius XI. k „Action Française“. Kdo ještě uchovali své osobnosti v stádě přežvýkavců denního tisku, ti jistě vyňali tuto událost z braku ostatních událostek a založili si ji k aktům „nevyřízeným“, vyčkávající účinku otcovského slova na motanici acefalních snah evropských domorodců.

Mluvme přímo. Věřící, jenž se vzmachem křídel vznese nad krajinu, v níž se míhají smyčky a pletky veřejných duší, nad vášně a zájmy lidské, snadno objeví v zasáhnutí papežovu ono duchovní poselství, o němž Otec Clérissac pravil, že se skrývá v celém směru pontifikálním. Laicky krátce vyjádřeno zní to takto: politika racionální, politika přirozená, byť i dobrá, jest nedostatečná k ukojení ducha katolického. Skrývá-li se však se svými kabinety a stranami před zářivou Jednotou světla Zjevení, nepřipouštějí-li totiž politikové do svých handlů nadpřirozené morálky, a pomíjejíce milostí Theologie, prohlašují tím Politiku za náboženství pro sebe, pak nejen duchu katolickému nedostačuje, nýbrž svou jednotvárností a obmezeností nudí: motá se v kruhu a chňapá po „pravdách“ čili

„myšlenkách“ do větru jako starý hlídač Domu a „vybírání“ je ze zavšivělého lidu jako ze srsti.

Abychom pookřáli z této denní nudy, poohlédněme se na chvílku po pramenech svěžejších.

*

Politika Bossuetova a jeho Rozprava o všeobecné Historii byly všelijak a často s úsměškem vykládány. O tomto posledním díle, jež Auguste Comte pokládal za první důležitý pokus o historickou syntesu, možno právem prohlásiti podle přání Fortunata Strowskiho, že jest hlavním dílem života Bossuetova. Stěžejní ideou, ideou-matkou, středem veškeré myšlenky velikého biskupa jest Prozřetelnost. A jestliže v Rozpravě, už tím i v Politice. Jen proto, že metafysické uvažování jest v úpadku (viz náš Kurs o Ubývání Rozumu), jen proto nevidíme hlubokých důvodů, proč Bossuet, plný světelného vidění vlády Prozřetelnosti, měl se státi za příznivých okolností – a okolnosti ty byly, protože mu byla svěřena výchova knížete – velikým politickým teoretikem.

Vezměte jeho první dílo, známou „Řeč o Posledním Soudu“, již pronesl ve věku šestnácti let k jedenácté hodině večer v Modrém Saloně Artheniky (o níž pravil Voiture: „Nikdy jsem neslyšel kázati tak záhy, ani tak pozdě“). Které to pravdy rozjímá geniální dítě? Kam se obrací zřetel osvíceného jinocha? Nač se upírají

zraky, čím se obírá jeho myšlenka, jeho srdce? „TUNC VIDEBUNT FILIUM HOMINIS VENIENTEM IN NUBE CUM POTESTATE MAGNA ET MAJESTATE: Tehdy u zřít Syna Člověka přicházejícího v oblacích nebeských s mocí velikou a velebností.“ Takový jest začátek jeho řeči: Andělské proctví o posledním příchodu Ježíše Krista. Pravda jest arci jedna. Přece však v tom, co se týká jejího výrazu, ten klade důraz na blahodárné ctnosti Církvě, ten na duchovní chuť lidské duše, ten na osvobozující moc víry vzhledem k vášním. Křídlo jeho genia, živeného silnou krmí Písma a Otců, unáší jedním vzmachem mladého orla k velikým výjevům v jejich úhrnnosti: již v šestnácti letech plán Boží nad světem tkví v jeho duchu. První pravda, která zasáhne Bossueta jinocha, jest zároveň první pravdou v řádu ontologickém: jest to příčina konečná, již staří nazývali příčinou všech příčin, jest to první a poslední důvod stvoření, totiž: oslava Boha v Ježíši Kristu a skrze Krista Ježíše. Když jiní v nejistém věku mladosti naslouchají mečivému popěvání své dušičky a měří tepy svého života, když jiní oddávají se sladkým dojmům zbožnosti, když ještě jiní hledají přede vším ve víře uspokojení svého osobního neklidu, toto dítě, již živené milostí a moudrostí, nezná než pravdu a jen pravdu. Tato pravda, kterou přijímá jako dědictví a s níž se snoubí v tajemných a nevýslovných svatbách myšlenky s předmětem, toť

pravda zjevená ústy samého Ježíše Krista, a možno-li tak říci, samo tajemství veškerého stvoření.

To vše se zdá velmi vzdáleným od politiky. A přece mladý Bossuet umí si poraditi. Kam půjde hledat, aby našel motivy paralely k slavnému příští Kristovu? Do politické historie, mezi vzory knížat, sbližuje šťastnou řečnickou hrou, která se čím dál tím více prohlubuje, vládu lidských společností s vládou Boží. Bossuet od svého prvního kázání objímá „týmž pohledem“ etapy prozřetelnostního plánu a cíl jeho zakončení. Jest třeba dosáhnouti jisté mety, a na to všechno převádí, tím všechno se řetězí. „Konečnou příčinou jest ta příčina, která dává první popud a přivádí vše do pohybu; ona též řídí pohyb až k jeho cíli, ona způsobuje, že i ostatní příčiny mohou vykonávati svůj vliv; právě proto scholastikové nazývají ji příčinou všech příčin *). A hle, kterak duch přechází od ideje konečného cíle k ideji vlády; právě konečná příčina řídí pohyb až k jeho cíli.

Phidias hněte zlato a mramor, aby z nich vyvodil Pallas Athenu, protože jest žádostiv slávy, která z její nádhery odzárí na jeho hlavu. Proto také zvolil nejčistší žílu mramoru, nejryzejší zlato, a dílo rozvrhl podle nejdokonalejších proporcí. Cíl, k němuž směřuje,

*) F. - A. BLANCHE, profesor na Institutu Katolickém: Apologetika Církve. (L' Apologétique de l' Eglise. Revue des Jeunes, 10. prosince 1923.)

pořádá všechny jeho práce. Konečná meta, směr, vláda; co to jest vládnouti, ne-li vésti něco k svému cíli?

*

Pět let po řeči v hotelu Rambouilletovu, kdy příští Kristovo zářilo jeho očím, Bossuet, maje jednadvacet let, píše Kázání o blaženosti Svatých, v němž idea konečného cíle a idea vlády (idea božské Prozřetelnosti, protože běží o cíl vesmíru) vzájemně se osvětlují svou souhlasnou skvělostí: „Dokonalá moudrost snaží se uplatniti jen jeden cíl, tím více, že jeho předmětem jest uplatniti řád všude, a řád tento se nenajde než ve spořádání prostředků a v jejich navázání s cílem.“ Takto pojem konečného cíle vede ho k pojmu nejvyšší moudrosti, která pořádá všechno se zřetelem k sobě samé. „Proto také musí všechno v sebe pojmuti, aby se jevil všeobecným, všechno po pořádku promysliti a zpracovati, aby se jevil moudrým, všechno vázati, aby se jevil uniformním; a právě proto třeba, aby byla odvislost všech prostředků, aby úhrn úmyslu byl pevnější, a aby všechny části se navzájem udržovaly. Nedokonalé musí míti svůj vztah k dokonalému, příroda k milosti, milost k slávě. A proto, jestli nebesa se pohybují

ve svém ustavičném kroužení, jestli věci nižší se udržují ve svém spořádaném zmítání, vlnění a kolotání, jestli příroda ukazuje v rozličných ročních obdobích své rozličné vlastnosti, tu jen pro vyvolené Boží všechny tyto vzpruhy a páky jsou uváděny v pohyb. NÁRODOVÉ TRVAJÍ JEN PROTO, ABY Z JEJICH SHLUKŮ BYLI VYVOZENI VYVOLENÍ... K tomu jsme tedy došli. S ideje cíle Bossuet přechází k ideji Prozřetelnosti, a tohoto vůdčího vlákna a zároveň této mateřské ideje R o z p r a v o H i s t o r i i všeobecné již se nespouští. Řád společností a jich dobrá vláda vstupují jako prostředky do cíle, k němuž spěje svět pod řízením Boha. Poněvadž lidské společnosti ustavují jeden z prostředků božské Prozřetelnosti, aby bylo zachováno tvorstvo a dovedeno k svému cíli, z toho vyplývá, že příští a časný cíl národů se odnáší jako prostředek k poslednímu a duchovnímu cíli, a že vláda politická se odnáší k Vládě Boha. Takto idea Prozřetelnosti vede k P o l i t i c e. A protože Politika jest umění, jak vládnouti lidem, totiž jak je vésti k jistému cíli v souhlasu s jejich lidskou přirozeností, bude na tom záležeti, aby ten, kdo má poslání je spravovati, měl nějakou vyšší znalost lidského cíle, buď sám od sebe, buď nějakou mocí, která byla pověřena úkolem světlo o něm šířiti. Nuže, člověk nemá toliko cíl přirozený, ale cíl nadpřirozený, a Církev jest božsky usta-

vena, aby vedla člověka k tomuto cíli. Právě proto jako Církev bude pomazávati křesťanská knížata k jejich legitimní moci, jakoby chtěla utvrditi a zduchovniti její vykonávání, pokud zůstane v duchu křesťanském, *P o l i t i k a* Bossuetova bude přijímati od Theologie, vědy věcí zjevených, své vyšší světlo. Bossuet, jakožto Theolog ovládaný myšlenkou účelnosti světa, prohloubil tedy ideu vlády Prozřetelnosti, a z té teprve vzchází poznání vlády lidských společností. Hle, kterak ze skvělého vidění příští Ježíše Krista Bossuet, jsa věren svému geniu, dochází logickým a dokonale rozumným postupem k ustavení *P o l i t i k y*. Jest skoro jisto, že i když by býval Bossuet nebyl jmenován vychovatelem Dauphinovým, již svým geniem kontemplativním a tak podivuhodně synthetickým byl by ve svých kázáních, svých člancích a svých pastýřských listech prokázal nejsilnější hodnoty velikého politického teoretika.

*

Nezapomeňme poznamenati, že uvědoměním si tohoto vztahu mezi živlem theologickým a politickým vjíždíme plnými plachtami do naší nejvyšší národní tradice. Nejvyšší a také nejvzdálenější: do té, v níž nejsveřepější „římští“ mohou se setkati s nejrozvlátějšími keltskými. Řeklo se opravdu častokrát, že francouzský národ jest národem logickým, národem, který nepřipouští odporu mezi myšlenkou a činem, mezi tím,

co má býti, a tím, co jest. Připomeňme si tedy, že César byl překvapen vlivem Druidů ve vládě Gallie. Proč tento vliv? Protože Druidové měli jistou vědu náboženskou, která objímala všechno, co se vztahuje na člověka a na jeho konec a cíl, i zdálo se logickým našim otcům Gallům, aby jim uchovali význačné místo ve vládě národa, a zvláště ve vytváření mládeže: byliť metafysiky, aniž o tom věděli, přirozenou sklonností jakéhosi jasného a přímého genia. Moudrému přísluší, praví svatý Tomáš, aby uvedl pořádek do věcí. (Ia qu. I. art. VI.) Ale moudrým v každém oboru jest ten, kdo má na zřeteli poslední příčinu toho kterého oboru; tak v umění stavitelském ten, kdo rozvrhuje plán domu, jest nazýván moudrým, a stavitelem se zřetelem na nižší řemeslníky, kteří otesávají dřeva na trámy nebo dlabou kámen; a v oboru celého života lidského opatrný je ještě zván moudrým, pokud pořádá lidské činy se zřetelem na příslušný cíl." Poněvadž samojediné Církvi byla vlita tato moudrost, jež objímá všechno člověkově, bude se tedy zdáti přirozeným našim otcům, jakmile přijdou k plnému poznání Pravdy, aby udělali Církvi v Qbci privilegované místo i nad to, co jest jejím přesným právem. Od gallsko-římských biskupů k řeholníkům a kněžím všech řádů, kteří se zúčastňovali v radách našich králů, ozřejmuje se tato

záliba v logice, vlastní Francouzům: ti, kteří mají už povoláním a stavem znalost posledních cílů člověkových, mají samo sebou jistá oprávnění spolupracovati na řízení veliké politické lodi, která unáší lidi na své palubě. Podivuhodná věc: Svatý Ludvík, jenž vtěluje křesťanského Knížete v jeho nejryzejším typu, utíkal se o rady k theologovi, kterého Církev nazývá sama Doktorem andělským.*)

„Náš doktor, praví jeho životopisec, byl mimo to opatrný v radě. Bylo přirozeno, že znaje věci božské, soudil o věcech lidských s největší jistotou . . . měl před očima pravidla, podle nichž se určuje všechno, co se týká lidských činů.”

„. . . A také se vypravuje, že slavný král Francie, svatý Ludvík, se tázal vždy ve věcech choulostivých, jaké jest mínění tohoto doktora, jehož jistota často ho vyváděla z rozpaků.”**)

Týž svatý Tomáš, jemuž nic neuniká, klade důraz na nesmírný vliv, jenž jest přidělen Církvi v politických věcech Francie: Jako se mělo státi jednoho dne, aby ve Francii křesťanské kněžstvo bylo ve velké cti, Bůh dovolil, aby u pohanických Gallů veřejné věci celé Gallie

*) A jenž napsal dílko o Královské vládě, jež jest dílem politické theologie a ne filosofie, jak se často píše. Viz překlad vydaný revuí la Gazette Française (1 vol. 7 fr.).

***) Vie de Saint Thomas d' Aquin, par Guill. de Tocco. Nouvelle édition du R. P. Pègues et de M. l'abbé Macquart. Téqui, éditeur.

byly spravovány jejich kněžími, jež nazývali Druidy, jak vypravuje Julius César v knize, kterou zanechal o válce Gallů, *) psal svatý Tomáš v XIII. století. A hle, co psal Joseph de Maistre na konci XVIII. věku: „Zvláštním u francouzské monarchie jest to, že má jistý theokratický živel, který jest jí vlastní, a který jí zabezpečil čtrnáct set let trvání: není nic tak národního jako tento živel. Biskupové, nástupci Druidů v této věci, neudělali nic jiného nežli že jej zdokonalili. **)“

To dokazuje v praxi, co jsme se pokusili vysvětliti v řádu spekulativním: totiž, že opravdu theologie jest zřídlem a metafysika základem toho, co se teď tak znehodnocuje, a čemu jak pohané, tak křesťanští věkové říkají politika.

*) O královské vládě, kniha I., kap. XIV.

**) Úvahy o Francii.

Z B Á S N Í
E D U A R D A M Ö R I K E

Přeložil
FRANTIŠEK PASTOR

ZA ZIMNÍHO JITRA PŘED VÝCHODEM SLUNCE

*Ó dobo ranního šera jak peří jemná!
Jaký to nový svět probouzíš ve mně!
Čím to, že nyní najednou v tobě
tichou rozkoší svého bytí žhnu?*

*Křišťálu nyní jest podobna duše moje,
jehož nezasáh' ještě žádný falešný paprsek světla;
duch můj jako by přílivem stoupal, jako by odpočíval,
otevřen dojmu blízkých zázračných sil,
které z jasného pásu modrého vzduchu
posléze nějaké kouzelné slovo smyslům mým vyvolá.*

*Ač oči mé jasny, přec jako bych vrávoral
— já zavru je, by nezmizel ten sen. —
Což shlížím v pohádkové říše vil?
Kdo k dveřím srdce mého zavolal
ty pestré roje myšlenek a obrazů,
jež skvoucí v hrudi mé se koupají
jak zlaté rybky v stříbře rybníka?
Brzy slyším zvuky píšťal pastýřů,
jak kolem jeslí v noci vánoční,
brzy veselý zpěv mládeže,
jak jásá o vinobraní;*

*Kdo přivedl tu bezstarostnou směsici
sem do smutných stěn mého příbytku?*

*A jaký pocit zanícené síly,
když mysl má si čile míří v dál!
Prvním douškem dnešního dne napojen,
k dobrému dílu všemu smělost mám.
Duše letí, kam až nebe sahá,
genius ve mně výská. – Ale rci!
proč pohled můj teď žalem vlhne?
Jest štěstí ztracené to, co mne dojíká,
či štěstí budoucí, co v srdci nesu? –
– Pryč odtud, duchu můj, zde nesmíš prodlévat:
jen ještě okamžik a všechno zmizí.*

*Tam viz! obzoru clona již se povyhrnuje.
Den sní, že noc již uprchla;
purpurný ret, jenž zavřen byl,
pootevřen sladkými doušky dýchá:
pojednou zableskne oko, a jako nějaký bůh
den skokem se pustí v královský svůj let.*

NA ČEMEŘICI

I

*Dcero lesa, lilií sestro,
tak dlouho mnou hledaná neznámá!
Na cizím hřbitově, pustém a chladném,
prvně tě, krásko má, nalézám.*

*Čí ruka tě pěstila, že jsi zde vykvetla,
nevím to, ani čí strážíš hrob;
jestli to jinoch, spása mu rozkvetla,
panna-li, líbezný úděl má.*

*Za noci v háji sněžným světlem postřeném,
kde zbožně srna pasouc se tě mívá,
u kaple a u rybníka z křišťálu
jsem hledal domov tvůj, říš kouzelnou.*

*Krásná jsi, dítě luny, nikoliv slunce,
tobě by smrtí byla rozkoš jiných květin,
tebe živí, cudné tvé tělo plné jíní a vůně,
nebeského chladu sladce balsamický vzduch.*

*V tvých nader zlaté plnosti se skrývá
vůně líbezná, jež sotva prozradí se;
tak po doteku andělovu vonělo
požehnané Panny roucho svatební.*

*Tebe na památku svatých muk
pět rudých krupějí by jedině a sličně odělo;
ty v době vánoční však zdobíš dětsky jen
dechem světlé zeleně svůj bílý šat.*

*Elf, který v půlnoční hodinu
k tanci jde světlem zalitým dolem,
před tvou mystickou září opodál plaše stane,
zvědav a tich, a jenom se kolem mihne.*

II

*Ve zmrzlé půdě spí, květiny zárodek,
motýl, jenž z jara kol křoví a vrcholů
za nocí kolébat bude křídla sametová.
Ten tvého medu sladkosti nikdy neochutná.*

*Kdo ale ví, zda něžný jeho duch,
když všechna zdoba léta povadla,
tvé vůně jemným dechem opojen,
mnou neviděn, kol květu tvého nekrouží?*

ZPĚV DVOJICE V NOCI

*Ona: Jak něžně noční vítr louku hladí
a hlaholivě mladým hájem provívá!
Teprve umlká smělý den,
a slyšeti už síly země, jak se tísni,
jak jich šepot vzhůru stoupá, bzučí
v milostné zpěvy čistě zladěného povětří.*

*On: Slyším ony hlasy plné divů,
unášené vlahým větrem s rozkoší,
co zatím jemným obestřena svitem
sama obloha jak by se rozplývala.*

*Ona: Jak tkanina se mnohdy zachví vzduch
a průhledněji, jasněji se rozdýchne;
mezitím slyšíš měkké tóny zníti
z úst šťastných vil, jež v modré síni
k hudbě sfér
a pilně za zpěvu
stříbrnými otáčejí vřeteny.*

*On: Sličná Noci, tichým krokem jdeš
po černém sametu, jenž ve dne jen se zelená,
a vzdušnou hudbu cvrčků vyluzuje
si nyní noha tvá k lehkému kroku,
jímž měříš hodinu jak hodinu*

*a sama v sobě libezně se zapomínáš –
ty blouzníš, blouzní s tebou duše stvoření!*

O PŮLNOCI

*Znenáhla noc přistala k zemi,
o stěnu hor opřena sní;
oko její vidí teď času zlaté váhy,
jak misky jejich v stejné výši tiše stojí.*

*A směleji prýští prameny ze země
a zpívají matce Noci v sluch
o dni,
o dnes minulém dni.*

*Tě pradávne staré ukolébavky
ona si nevšímá, jest jí už syta;
jí sladčeji zvoní nebes modř,
prchavých hodin stejně sklenuté jho.*

*Však prameny stále vedou si svou,
a vody zpívají ve spánku ještě
o dni,
o dnes minulém dni.*

ZA ÚSVITU

„Řekni přec, což dnes nebude den?
Svitá tak dlouho,
a na sta skřivanů, slyš,
zpívá již v poli.”

To jejich oči, žádostivy světla,
vssají vždy první paprsky slunce.
A tak jen zvolna vyrůstá den.

JEST TO ONO!

Jaro zas svůj modrý pás
nechává vláti povětrím;
sladké staroznamé vůně
dýchly v kraj plny tuch.
Fialky již sní,
chtějí brzy přijíti. —
Slyš, zdáli šeptem zazněl harfy tón!
Tys to jaro! Ano tys to
dalo své písni zazníti.

NA POTULCE

*V přívětivé městečko jsem vešel,
na ulicích leží rudá záře večera.
Z otevřeného okna právě
nad záplavou květů
slyšíš hlaholiti zlaté zvuky zvonů,
hlas čísi zdá se býti sborem slavíků,
že se květy chvějí,
že vzduch ožívá,
že růže zasvítily hlubší červení.*

*Dlouho v úžasu jsem stál sevřen rozkoší.
Jak jsem přišel za bránu,
to věru nevím sám.
Ah zde – jak světle prostírá se svět!
Nebe se vlní purpurnými chumáči
a za mnou město v zlatém dýmu hoří;
jak šumí potok v olšovi, jak šumí dole mlýn!
Já opilý jsem zabloudil –
To, Muso, dech tvůj obloudil
mé srdce vanem lásky!*

POMYSLI, DUŠE!

*Jedlička se zelená,
kdo ví kde? v lese,
keř růžový, kdo poví,
v které zahradě?*

*Jsou vyvoleny již,
pomysli, duše,
by kořeny pustily, rostly
na tvém hrobě.*

*Dva vraníci se pasou
na louce,
vracejí se k městu
poskokem.
Krokem pojedou
s tvou mrtvolou,
možná, možná ještě,
nežli s jejich kopyt spadnou
tyhle třpytné podkovy.*

Z A H R A D N Í K

*Na svém milém koníčku
bílá jako sníh
nejkrásnější princezna
alejí se projíždí.*

*Cesta, po níž koníček
tancuje tak sličně,
písek, jež jsem nasypal,
svítí se jak zlato.*

*Růžový ty kloboučku,
jenž vzhůru dolů skáčeš,
péřečko jediné
potají mi shod!*

*A chceš-li ode mne
kvíteček za ně,
za jedno tisíc,
ba všechny ti dám!*

EDUARD MÖRIKE

Opatřil jsem si scuborné vydání Mörikových spisů a přikládám lístek, na němž jest celá bibliografie. V tomto vydání jest toho sice o Mörikovi napsáno dost, ale za překlad to nestojí. Co já jsem si odtamtud a též odjinud podržel, jest toto: Byl protestantským duchovním, kterýžto úřad zastával špatně, takže ho předčasně dali do pense. Často mu vytýkají, že prý byl málo činný (Mangel an Aktivität). Miloval prý noční toulky, byl nešťastně ženat a hmotně neměl nikdy na růžích ustláno.

*Nech mne, světe, nech mne být!
nelákej mne líbeznostmi,
necht' si srdce samo nese
svoji rozkoš a svůj trud!*

praví v jedné básni. Edmund von Sallwürk praví o něm, že v něm sice neodešel největší básník poklasické doby, avšak básník, který ze všech svých současníků byl nejvíce a jen a jen básníkem. Neza-
nechal žádného jmění a jeho jediným bohatstvím byla prý „sláva nesmrtelnosti“. „*Das Stuttgarter Hutzelmännlein*“ jest velmi pěkná pohádka, jenže by se velmi těžko překládala (asi tak těžko jako pohádky Brentanovy). (FRANTIŠEK PASTOR, v dopise ze dne 6. července 1927.)

EDUARD MÖRIKE

Tento německý básník ze školy švábské narodil se v Ludwigsburgu roku 1804, zemřel ve Stuttgartě roku 1875. Studoval teologii v Tubinkách, působil jako kněz ve Virtembersku, prožil devět idylických let jako farář v Kleversulzbachu (1834 — 43) a vzdav se místa pro chorobu, žil v soukromí v Mergentheimu, od roku 1851 pak ve Stuttgartě, kdež učil na Kateřinském ústavě do roku 1866, kdy odešel do výslužby.

Vystoupil románem *Maler Nolten* (1832) a *Gedichte* (1838), ale v širší známost vešel teprve uveřejniv něžnou a poetickou novellu *Mozart auf der Reise nach Prag* (1856). Mörike byl povaha uzavřená, vyhýbal se společenským stykům. Venkov, zejména léta prožitá v Kleversulzbachu jen zvýšila jeho naivní vnímavost pro přírodu (*Die schöne Buche, Septembermorgen*) a pro neličené citění lidové (*Begegnung, Soldatenbraut*). Vedle písně v tónu lidovém (*Suschens Vogel*) dovedl šťastně zachytiti postavy lidové fantasmie v pohádkách: *Das Stuttgarter Hutzelmännlein* (1852) a tam obsažené *Historie von d. schönen Lau*, jež inspirovala k výzdobě Schwinda. Mörike ovládal však též v menších básních bezvadně antické formy, i hexametr v 7 zpěvích své *Idyll vom Bodensee* (1846). Vydal také „Jahrbuch schwäbischer Dichter und Novellisten“ (1836; s W. Zimmermannem); sbírku výpravných a dramatických básní *Iris* (1839), z části otištěnou znovu ve *Vier Erzählungen* (1857).

Přeložil: *Klassische Blumenlese* (Anthologie 1840); *Idylly Theokritovy* (1853 — 56; s Fr. Notterem) a *Anakreonta* (1864).

Sebrané spisy Mörikovy vyšly ve Stuttgartě (1878, 4 sv.; nověji

1890); příležitostné básně jeho vydal K. Krauss v E. Mörike als Gelegenheitsdichter (1895); korespondenci s H. Kurzem (1885), Moricem Schwindem (1890) a Th. Stormem (1891), na něž Mörike měl vliv, vydal Bächtold; jeho dopisy z doby kvasu (1826 — 34) vydal R. Krauss („Deutsche Rundschau“, 1895). — (*Ottův Naučný Slovník.*)

MÖRIKES WERKE. Herausgegeben von Harry Maync. Neue kritisch durchgesehene und erläuterte Ausgabe. 3 Bände, ganzleinen 90 Kč. Bibliographisches Institut Leipzig. (*Mayers Klassiker Ausgaben.* II. Ausgabe 1914.)

Slušné, kritické vydání děl tohoto básníka ve třech úhledných, v plátně vázaných svazcích na dobrém papíře.

1. svazek: *Gedichte. Idylle vom Bodensee oder Fischer Martin.*

2. svazek: *Maler Nolten* (Roman). *Wispeliaden.* — Vermischte Gelegenheitsschriften.

3. svazek: Novellen und Märchen: *Lucie Gelmeroth. Der Schatz. Der Bauer und sein Sohn. Die Hand der Fetzerte. Das Stuttgarter Hutzelmännlein. Mozart auf der Reise nach Prag. Bruchstücke eines Romans. Geschichte von der silbernen Kugel oder der Kupferschmied von Rothenburg.* — Dramatisches: *Die Regenbrüder* (Oper in zwei Akten). *Spillner. Die umworbene Musa.* — Übersetzungen.

J a r o s l a v D u r y c h

P O E T I K A

Poetika jest poznávání řeči. Básnictví jest obnovení řeči.

Básnické dílo má obsah a formu, které jsou v pevném vztahu; obsah jest udavatelem a kritikou formy a naopak. V umění směřuje obsah i forma k nejzazší dokonalosti; obojí má svůj pevný vzor, který jest netoliko cílem, ale i původem.

Původem, vzorem a cílem umění jest ráj. Vzor tohoto ráje jest zachován především v srdci každého člověka; člověk s ním přichází na svět; patří k pokladu milosti přirozené; jest dědičný; mimo to ráj nezanikl úplně; nebyl vyhlazen beze zbytku; trvá dále, ač se jeho tvářnost podstatně změnila, ač pozbyl mnohých výsad; jest dosud viditelný v přírodě, v tvorstvu i v životě lidském. O jeho původním zřízení jsme poučeni ze Zjevení. Mimo to jsme k němu vedeni způsoby, o nichž učí věrouka.

Ráj jest původem umění už proto, že byl zvláštním dílem Božím, které bylo provedeno s úmyslem dáti člověku poznání krásy; v ráji byla dána člověku řeč, byla stvořena žena, lidé obcovali s Bohem, nepodléhali smrti. Poznali všecku přírodu a dali jména tvorstvu. Tato jména byla posvátná a měla v sobě sílu

ovládající. Všecko, co lidé v ráji mluvili, bylo posvátné; jejich pohledy, pohyby a žádosti byly dosud lidským projevem Boží vůle. Byli obrazem a podoběnstvím Božím. Jejich lidská sláva byla nezměřitelná, jejich duše vládly nad mnoha dosud ztracenými tajemstvími; jejich těla neměla mezi tvorstvem hmotného soupeře, jejich krása byla dokonalá.

Cílem umění jest ráj už proto, že všecka lidská touha a obraznost se k ráji vrací. Umění vyhledává a poznamenává stopy ráje jako ukazatele cesty. Poněvadž většinou bývají skryty a zastřeny, musí je básník hledati dosti pracně; tři věci mu pomáhají hledati a poznávati: dědičná touha po ráji, osvícení a vnuknutí. Osvěcuje nás Duch Svatý; vnuknutí nám dávají andělé.

Úkolem umění jest tedy zachovávání ráje, rekonstrukce ráje a svědectví o ráji, pokud je to možno v časném životě.

Ráj nezanikl úplně; nebyl vyhlazen beze zbytku; udržuje se; množství jeho zbytků jest ohromné a v tomto množství jest živoucí jednota, třebas není všeobecně zřejmá. Umění má tedy též úkol býti svědkem těchto dějin ráje po jeho zrušení a rozptýlení.

Vyjadřovacím prostředkem umění jest lidská řeč. Byla utvořena v ráji. Slova měla význam vladařský; každé slovo bylo věrným obrazem předmětu, bylo jeho dokonalým výrazem, takže slovem se vládlo a na slovo všecko se ozývalo. Každé slovo mělo své

zvláštní zvukové hodnoty a lidský hlas měl zvláštní tvořivost i přizpůsobivost, takže řeč lidská zněla v ráji zcela původně a dokonale, neboť nejen sama slova byla dokonalá, ale i schopnost pronášeti slova byla úměrná rajske dokonalosti lidského ústrojí i lidské inteligence. I kdybychom měli poklad rajske řeči a někdo nás učil její výslovnosti, neuměli bychom ji vyslovovati; leč snad jen některá slova, jejichž pojmy opravdu sídlí v naší duši. Rajske řeč byla tedy nejen svrchovaná ve své účelnosti, obrazivosti a tvárnosti logické a filologické, ale měla i svůj úžasný poklad zvukový pro fonační schopnosti lidské, které byly jistě velice mohutné, jemné a rozsáhlé; nutno uvážit, že první lidé mluvili s celým světem viditelným, živým i neživým, že mluvili s Bohem, každý sám se sebou i se svým druhem o všech věcech srdce i ducha, o veškerém ráji, o Bohu a hierarchiích nebeských, o věcech přirozených i nadpřirozených, a to ve stavu milosti, nesmrtelnosti, dokonalosti a krásy; a že řeč se děla jako nyní, totiž slovem a hlasem, že i tenkrát slovo bylo nástrojem hlasu a naopak, že každým slovem se hlas mohl rozezvučet v daleko větším množství tónů všech barev a modulací než nyní, měla-li se projevit určitá fáze toho slova, určitá fáze dějin toho slova nebo určitá fáze v citu a duši mluvícího. Hlas sám byl též dokonalým výrazem duše a jeho autonomní krása spolu s autonomní krásou slovního či slovesného pokladu lidské řeči

tvořila svrchovaný a vznešený projev, který byl důstojný tehdejší prvotní jednoty člověka s Bohem. Takový byl tedy původní stav řeči lidské.

Po zrušení ráje začala řeč lidská upadati. Zatemnění lidské duše, inteligence a citu zavinilo, že pro to, co lidem zůstalo, nebylo již třeba tak dokonalého prostředku vyjadřovacího, jakým byla prvotní rajska řeč. Poněvadž mnohé představy se zatemnily a byly zatlačovány představami nižšími a nebylo tedy pro ně už třeba původních slov ani původního ladění hlasového, začala řeč lidská ztráceti část po části ze svého pokladu slovního a zároveň se ochuzoval i lidský hlas; ale i ta slova, která lidem zůstala, upadala ve své hodnotě, pozbývala své moci vladařské, třebas ne úplně, poněvadž lidé již zapomínali na tu původní vladařskou moc těchto slov, právě jako zapomínali na původní představy, a nepoznávali již ve slovech to, co v nich bylo zobrazeno a skryto. Úpadkem inteligence zatemnil se smysl pro slovo, slovo se pak vymklo člověku, takže člověk již je neuměl vysloviti původní výslovností, slovo porušeně nebo nedostí rovnoprávně vyslovené přestalo býti zrcadlem světa a rozkazem vladařským.

Následky vyhnání z ráje byly: částečné zapomenutí slov a porušení výslovnosti hlasu lidského, který pozbyl nesmrtelnosti a schopnosti vyvolávat odezvu Boží. Z řeči rajske zůstal v prvních dobách lidstva jen neúplný poklad slov s ochuzeným výkladem je-

jich smyslu; výslovnost této řeči se porušovala postupně a stále; jaký byl stav této řeči před jejím zánikem, o tom zpráv nemáme a už mítí nebudeme. Dějiny této řeči jakožto řeči jednotné a všeobecné se skončily zmatením jazyků.

Rajská řeč však nezanikla úplně, právě tak jako ani ráj nezanikl úplně; i pro ni a o ní platí zákon o životě věčném. Rozptýlila se, jako se rozptýlil ráj, a projevuje se právě tak, jako se projevuje ráj. Ani její výslovnost čili ani hlas rajský nezanikl úplně, ale rozptýlil se a někdy se ozývá z části, někdy i v plnosti. Zjevení jest z části též pokračováním dějin tohoto hlasu po jeho zkáze.

Řeč rajskou si vyhradil pro sebe sám Duch Svatý. Čteme v nicejském vyznání víry: Qui locutus est per prophetas. Pak ve Skutcích apoštolských: Et apparuerunt illis dispersitae linguae tamquam ignis, et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

Už to, že svůj příchod manifestoval zjevením ohnivých jazyků, ukazuje, jakou nesmírnou cenu měla a má rajská řeč. Duch Svatý nemohl dříve zjeviti lidem její slávu, dokud nebylo dokonáno dílo vykoupení, dokud Kristus nevstoupil na nebesa, dokud apoštolové nebyli připraveni na příchod Ducha Svatého a dokud Duch Svatý nebyl seslán. Ohnivé jazyky byly symbolem toho nejdrahocennějšího, co Bůh po smrti, vzkříšení a nanebevstoupení Kristově mohl

ještě dáti světu. Milost Ducha Svatého a rajská řeč mají asi takový vzájemný vztah jako obsah a forma; formou stává se obsah srozumitelný lidskému chápání; milost k nám totiž mluví svou vlastní řečí.

Pozoruhodno bylo v tomto zjevení, že ve chvíli, kdy tito ohniví jazykové se zjevili nad hlavami apoštolů, byla od apoštolů odňata bázeň, kterou nemohlo od nich odejmouti ani dílo vykoupení. Původní řeč rajská ve stavu milosti byla mocná a svrchovaná; byla to řeč dokonalosti, před kterou neobstála bázeň. Rajská řeč a milost Ducha Svatého byla tedy svázána v slavnou jednotu, jako by milost a ráj byly jen dvojí jméno či dvojí podoba téže věci.

Druhou věcí, hodnou pozoru, jest to, že Skutky apoštolské vypočítávají sedmnáct řečí a nářečí, jimiž v té chvíli mluvili. Čteme, že *coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis*. Lze to vysvětliti dvojím způsobem. Buď skutečně v té chvíli byla jim dána znalost cizích jazyků, třeba každému z nich dvou, tří i více: prout Spiritus sanctus dabat. Druhý výklad by plynul ze slov následujících:

Facta autem hac voce, convenit multitudo, et mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes, et mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilaei sunt et quomodo nos audivimus unus-

quisque linguam nostram, in qua nati sumus? Parthi et Medi et Aelamitae etc.

Poněvadž obojí výklad nutně předpokládá zázrak, nebude snad se stanoviska víry námitek, že zázrak zjevení Ducha Svatého se stal způsobem druhým; že totiž apoštolové nezačali mluvit jazyky filologickými, že nebyli hned zatíženi perštinou, arabštinou, latinou a spoustou jiných řečí s celými jejich slovníky a konverzačními potřebami, ale že začali mluvit způsobem, jehož zázračnost spočívala v jeho univerzálnosti a v úžasné, nadlidské moci, s níž jejich řeč vyvolávala v tělesné i duševní soustavě posluchačů nesmírně jasné představy, takže posluchači řekli: Audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

A Skutky apoštolské k tomu dodávají: Stupebant autem omnes et mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse? Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

Poněvadž Písmo o kus dále dodává, že toho dne bylo získáno tři tisíce věřících, vnucuje se výklad sám.

Řeč rajská se vzpomínkou na ráj jest v jakémsi zbytku a odlesku zachována v srdci a rozumu každého člověka; jest to mluva přirozené milosti, projev milosti, která osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět. Už v čistém stavu této milosti přirozené jest člověk schopen poznávat částečně zbytky a stopy ráje, rozpomínati se na svou původní

vlast a býti vnímavým k své původní mateřštině, třebaš toto vše není mu zjevno ve své jednotnosti a ve své uchované posvátné tradici. Pomůže-li této milosti přirozené milost mimopřirozená nebo milost nadpřirozená, může lidská inteligence dosáhnouti té schopnosti, že rozumí této ztracené řeči. Snad při zjevení Ducha Svatého mluvili apoštolové čistou původní rajskou řečí a původním hlasem v jeho mohutnosti a kráse, zbaveni bázně a naplněni rajskou svobodou a vzpomínkami na nesmrtelnost; pak to byla řeč taková, že všichni národové světa, shromáždění před nimi, této řeči rozuměli pro její vladařskou a nesmrtelnou jasnost asi tak, jako by znalost této řeči byla v srdci jednoho každého člověka pohřbená pod troskami nesmrtelnosti, ale když se tato řeč ozvala ve své plné slávě zvenčí, pak odumřelý lidský smysl pro tuto řeč se probudil zázrakem k životu. Její kvality byly totiž a jsou jistě takové, že jest samosrozumitelná každému člověku, který požívá milosti přirozené. Dejme tomu, že by se sešlo několik lidí, třebaš Číňan, Ind, Turek, Negr, Indián a Říman, že by se jim zjevil Bůh jako člověk a mluvil k nim skutečnou lidskou řečí; mluvil by jejich řečí? K Číňanovi čínsky, pak by to Indovi opakoval indicky a tak dále? Sotva. Řekl by to řečí jedinou, která by byla srozumitelná všem, takže každý by ji považoval za řeč, in qua nati sumus. Byla by to řeč rajská, pravá rodná řeč všech lidí. Proto čteme:

Facta autem hac voce, convenit multitudo et mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Byli zmateni, poněvadž viděli své rozdíly už podle pleti a jiných známek rasových, a přece přibíhali za tímto hlasem, který každý z nich považoval za svou mateřštinu, ač byli ze všech zemí světa. Stupebant autem omnes et mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilaei sunt – – Byli tedy jati úžasem a divili se tomu jako zázraku. Bylo-li apoštolů dvanáct, bylo-li zřejmo, že to jsou Židé, mohlo sice národům býti divno, že by se sešlo dvanáct Židů, z nichž by každý uměl mluviti ještě aspoň jednou cizí řečí, ale snad by to nebyl býval div tak úžasný. Vždyť tito kočovníci a kupci, kteří přicházeli z takové dáli do Jerusalema, také asi znali mimo svou mateřštinu nějakou řeč cizí. Ale oni se divili tomu, že *jedenkaždý* z těchto všech národů slyšel z úst Galilejských svou mateřštinu; ne, že by každý apoštol mluvil jen určitou řečí k určitému národu, takže by si každý národ mohl vybrat toho hlasatele, kterému rozuměl; ne, že by dvanáct apoštolů mluvilo dvanácti různými lidskými řečmi, nebo snad chvíli jednou řečí a chvíli jinou řečí, takže by tím vznikl chaos řečí jako při stavění věže babylonské; oni se divili proto, že ucítili zmatek ve své mysli – et mente confusa est – neboť náhlé vzkříšení odumřelé schopnosti k chápání rajske řeči nebylo zajisté jen nějakým všedním vjemem.

Důležité jest, že každý z nich poznával v řeči apo-

štolů svou vlastní řeč, a zároveň se divil tomu, že i druhý člověk z jiného národa v ní poznává také svou vlastní řeč. Lidské řeči jsou v genetické spojitosti s řečí rajskou a člověk cítí, jaké slávy a moci jest schopna jeho řeč mateřská, je-li zasažena odleskem a proniknuta ozvěnou řeči rajské; cítí, že i jeho mateřština by se mohla státi řečí rajskou, kdyby se vzkřísily všecky vzpomínky na duchovní souvislost ve světle milosti.

Pro tento výklad zázraku svatodušního svědčilo by to, že zázrak tento se udál v den sestoupení Ducha Svatého, kdy tedy Duch Svatý mohl projevit veškeru svou moc a zjevit všedku slávu Boží, v níž jest zahrnuta i řeč Boží, kterou přece viditelně naznačil ohnivými jazyky. Sláva řeči rajské, náhle znějící v Jerusalemě ke všem národům v triumfu Ducha Svatého deset dní po nanebevstoupení Kristově jako ukázka toho, co jest připraveno vykoupeným v životě věčném, neboť rajská řeč jest asi jednou z největších odměn svatým, právě tak jako patření na Boha, jistě nemohla býti něčím menším, než udělení daru mluvit jazyky cizími. Mimo to tento den byl prvním triumfem Církve. Církev vystoupila ve své jednotě přede všemi národy, připravena Kristem a vedena viditelně Duchem Svatým. Tato jednota se projevovala i jednotou řeči, která zázračně získala toho dne tři tisíce věřících. Byla to jednota božská, proto i její projev byl božský; pro tento den vydal Duch Svatý apoštolům svůj vzácný poklad, původní čistou rajskou řeč, kterou ohlásil a oslavil jejími

viditelnými a neklamnými symboly, totiž hořícími jazyky.

Jest však možný ještě jeden výklad, který jest určitým omezením výkladu předcházejícího. Vyplýval by ze slov Písma: *et coeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.*

Mohlo by to znamenat, že všem apoštolům a každému zvláště přece jen nebyla toho dne svěřena všecka moc řeči rajske, nýbrž toliko její část. Mohlo by se to odůvodnit tím, že rajska řeč byla řečí lidí nesmrtelných a že nesmrtelnost lidem vrácena nebyla ani vykoupením ani příchodem Ducha Svatého; že tedy Duch Svatý propůjčil apoštolům jen určitou část moci rajske řeči, kterážto část však úplně stačila pro Jeho oslavu a pro zázračné dílo. Pak by se mohlo říci, že každý apoštol mluvil jen k určitým národům, třebaš různého jazyka, ale určité příbuznosti, třebaš podle plemen Semova, Chamova a Jafetova, anebo dle budoucího směru jejich apoštolských cest; a že mluvili třebaš řečí židovskou, ale s určitým obohacením nebo i zjednodušením dle zákonů řeči rajske, s určitým obnovením výslovnosti a hlasu lidského, asi tak, že některé kvality řeči rajske vstupovaly do jejich řeči dosavadní, a tyto kvality dávaly jejich slovům zvláštní srozumitelnost a nadpřirozenou jasnost a moc pro cizí národy. Ani tímto výkladem by se význam zázraku nezmenšil.

Některé kvality rajske řeči ve slovech apoštolů byly, ať už to byly jednotlivé věty, či slova, či nějaké zvláštní

prozařování, ať to byla výslovnost či uzpůsobení hlasu. O tom svědčí otázka: *Quidnam vult hoc esse?* A že v celé této řeči bylo něco divného, mimopřirozeného a nezvyklého i ve městě, kde shluky cizinců, podivné události a vystupování proroků a hlasatelů, pravých i nepravých, jakož i buřičů a dobrodruhů nebylo něčím příliš vzácným, o tom svědčí i se strany opačné poznámka skeptiků:

Alii autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

K pochopení rajske řeči nebo aspoň k připuštění, že z řeči zní něco mimopřirozeného, omilostněného, jest třeba, by byl člověk aspoň ve stavu míru se svou milostí přirozenou. Potlačuje-li člověk v sobě i milost přirozenou, pak ovšem popírá projev rajske řeči, odvrací se od něho. Tito pochybovači hledali svůj výklad pro tento zjev, který je znepokojil tak, že se snažili zbavit se nepohodlného dojmu z výzvy toho hlasu a těch slov. Lze-li se vysmáti Bohu, lze se vysmáti i řeči rajske a popřítí ji; lze se vysmáti ráji a popřítí jej; lze se vysmáti umění a popřítí je: *Quia musto pleni sunt isti.* Ale právě tento výsměch a toto popření, které vynesli *alii irridentes*, jest integrální součástí svědectví o pravosti a dokonalosti řeči Ducha Svatého skrze apoštoly, jež by bez nich jaksi nebylo úplné a průkazné.

Buď jak buď, v den sestoupení Ducha Svatého ozvala se národům na zemi rajska řeč, ať již úplná a osvobozená, či jen v souhrnu všech těch reminiscencí, které

se o ní zachovaly ve všech myslích přítomných lidí. Duch Svatý asi osvítil všechny zapadlé a zahrabané střepy ráje v lidských srdcích a vyvolal všechny zapadlé a pohřbené ozvěny. Je-li každá sebemenší jednotlivost ze vzpomínek na ráj překrásná, pak jejich souhrn, který v sobě chováme a který snad nikdy ve svém životě nepřehlédneme v jeho úplnosti v jediné chvíli, jest pravým bohatstvím; a tu třeba si vzpomenout, že ráj jest rozmetán po celém světě a že každý člověk skrývá v sobě, často jen nevědomky, jen nějaké poměrně nepatrné zbytky. Bylo-li vyzdvihnuto toto bohatství z hlubin tisíců srdcí v jediné chvíli mocným hlasem Ducha Svatého, tu i když řeč a hlas apoštolů byly třeba s dle svrchované božské hospodárnosti opatřeny jen nejnnutnější výzbrojí kvalit rajske řeči, musilo to lidmi otřásat jako úžasné zjevení, ovšem jen pokud sami úmyslně neodporovali své přirozenosti. Neboť i Bohu lze odporovat. A sláva rajske řeči, či třeba jen mohutné vzpomínky na ni, byla úměrná slávě příchodu Ducha Svatého.

Řeč vytvořená od prvních lidí v ráji, kterou ovšem sám Bůh pomáhal tvořiti, byla lidem odňata a uschována u Boha v nebi jako poklad, který nese úroky, s nimiž ji Bůh vrací těm, kteří se k němu vracejí do nebe. Řeč lidí stvořených v ráji bude jednou řečí svatých v nebi po vzkříšení a oslavení těl, jimž bude vrácena nesmrtelnost, a to nesmrtelnost vyššího řádu než byla ta, které požívali lidé v ráji; neboť tato nesmrtelnost byla

podmíněna, ona bude nepodmíněná a slavnější. Tak i řeč rajská, opatrovaná od Boha a užívaná od Něho, bude vrácena lidem v podobě ještě slavnější, než v jaké původně zaznívala na zemi.

Kvality řeči rajské se však projevovaly ještě během tisíciletí po dobách apoštolských a snad se projevují i dnes a budou projevovat i zítra. Jsou třeba svědectví o apoštolech národů, kteří přišli ke kmenům, jichž řeči vůbec neznali, ale jali se kázat evangelium a hle, lidé je začali chápati. Každá řeč totiž má v sobě nějaké prvky, jejichž rozezvučení může vyvolávat vzpomínky na ráj; mluvil-li takový světec třebaš latinsky a rozezvučely-li se v jeho latině ty prvky, jež jsou nositeli či provokatéry rajských vzpomínek, tu v myslích pohanů začínaly se ozývat jejich vlastní struny rajské harfy. Na jedné straně propůjčení Božího hlasu, rajské výslovnosti, na druhé straně probuzení sluchu a naladění srdcí ještě s jinými projevy božské milosti mohlo napomáhat tomuto podivnému misionářskému dorozumívání, které bylo vlastně zmenšenou a zúženou reprodukcí zázraku seslání Ducha Svatého na apoštoly.

Důležité kvality jsou dány hlasu. Rajský hlas může posvěcovat a povznášet kteroukoliv řeč lidskou a může jejím jednotlivým slovům i větám propůjčovat část účinnosti slov a vět řeči rajské. A zase lze či nutno soudit, že hlas rajský či výslovnost rajská jest lidem odňata a že o ní platí dopodrobna vše jako o samé řeči rajské. Jen ozvuky hlasu rajského mohou zníti ve vzác-

ných chvílích v životě povolanych, požehnaných nebo omilostněných, a snad nikdy nezní hlas rajský ve své absolutnosti na zemi, poněvadž není-li slov z pokladu rajské řeči, pro slova našich řečí není veškerého majestátu rajské výslovnosti naprosto třeba.

Vidíme to třeba v životě a působení některých svatých, kteří po sobě zanechali písemné památky. Jsou písemné památky světců a blahoslavenců, nad nimiž jsme v rozpacích, poněvadž tyto památky k nám takřka ničím nemluví a podobají se písařským projevům buď krasořečníků nebo zase lidí ducha suchého a těžkého. A přece byli to třeba svatci, kteří působili hlavně silou svého slova na tisíce a tisíce lidí, žasnoucích nad jejich slovem a svědčících o závratném vzletu jejich ducha a o neodolatelném účinku jejich kázání a zpovědních rad; jejich moc, jemnost a neodolatelnost bývala v jejich hlase, který oživoval a ozařoval slova, mnohdy prostá i suchá. Byla jim tedy propůjčena dílčí schopnost hlasu rajského, jež projevovala svou mohutnost i přes nedostatečnost řeči lidské a jež zvyšovala smysl a hodnotu slov, propůjčujíc jim svou slávu, tak jako by se tato řeč lidská překládala do řeči rajské.

Takové by tedy byly hlavní a nejokázalejší manifesty nesmrtelné řeči rajské. Projevy této řeči, jejich kvalita a jejího vlivu mohou se sledovati dějinami celého Zjevení, dějinami království Božího. Pronikají život náboženský, pronikají teologii. Vyskytují se v životech

světců a mučedníků, v soukromých zjeveních a voláních, v hrdinském životě Církve, v bohoslužbách a církevních obřadech, v obcování s Bohem, svátostmi i modlitbami; ozývají se nám při čtení a rozjímání Písma, knih bohoslužebných, knih světců a o světcích. Zaslédneme-li pravdy theologické zazníti do našeho srdce s některým přízvukem rajske řeči, pak se tyto pravdy stávají naším majetkem vnitřním. Bez rajske řeči a bez jejího hlasu zůstává pro nás theologie jen naukou; jen probuzení hlasu rajskeho může nám z theologie učinit součást našeho vnitřního života.

Avšak rajska řeč není jen výhradně řečí theologickou. Jest to autonomní řeč lidská, vytvořená s pomocí Boží od lidí svobodných, jichž poměr k Bohu byl zcela jiný, než poměr lidí po pádu i po vykoupení; poměr ten byl tak úplně odlišný, že již o něm nemáme téměř představy. Byla v něm úplná svoboda, nebylo v něm toho smutku, který se ozývá od pádu člověka ve všech slovech proroků a svatých; nebylo v něm vědomí viny, nehodnosti, ponížení, nebylo v něm strachu. Byla v něm radost a vědomí spolupráce s Bohem, přátelství s Bohem. Člověk byl opravdu svobodným vladařem; jeho poddanství vůči Bohu nebylo žádnou přítěží, takže člověk až na určité výjimky mohl jednati s Bohem bezmála tak jako rovný s rovným. Byl to stav svrchovaného štěstí.

Řeč rajska obsahovala nejen theologii, ale i anthropologii. Všecko, co obsahovala, bylo posvátné.

Právě tohoto anthropologického obsahu rajske řeči nejvíce si všímá umění, které chce dosáhnouti jeho krásy, a proto umělec sbírá či snaží se sbírat všechny jeho zbytky všemi svými smysly tělesnými i duševními.

V rajske řeči asi nebylo možno dělat přesnou hranici mezi částí theologickou a anthropologickou, poněvadž tehdy ještě neoddělovala smrt tak přesně věci Boží od věcí lidských. Dnes však v umění více hledáme ty věci lidské než věci Boží; ozařuje-li je nám něco, je to ráj; hledáme ráj, jak jej Bůh stvořil pro člověka; proč tvořil Bůh pro sebe, jest nám přikryto tajemstvím; chápeme tvořivost lidskou; tvořivost Boží jest nad naše představy; ne že by se poesie samovolně oddělovala od theologie; jest od ní oddělena přirozeným řádem.

Ráj i se svou řečí a se svým hlasem zůstal tedy na světě, třebaš v troskách a skrytosti. Poněvadž byl stvořen pro nás, jest od nás a od našeho života neoddělitelný. Všude se setkáváme s jeho stopami, i když jich nepoznáváme a nevidáme. Abychom je poznávali, k tomu nám pomáhá především dědičná touha po ráji.

Ať jakýmkoliv způsobem, vždy se pravé uvědomělé umění snaží o rekonstrukci aspoň určitého výseku ráje ze všech svých sil. Slovem, metaforou i zvukem se snaží básník přivolávat představy nejvyšší touhy, rozkoše a štěstí, ať už se po nich směle žene či truchlí nad jejich nedosažitelností a nad marností své touhy, ať se rouhá pro svou slabost a mdlobu, či ať se utěšuje nadějí v zaslíbení. Krása jest věčná, smrt však zastavuje nehoto-

vou a nedokonalou práci básníkovu. Dědičná touha ukazuje k původu krásy před věky a oživuje stesk po ráji, tuto největší sílu básníkovu. Všecko, co jest krásné, připomíná ráj a jest obrazem ráje; nezáleží vždy na obsahu a účelu té krásy, který v životě časném je mnohdy porušen; v ráji totiž tohoto porušení nebylo; tam nebyla krása ještě spojena s hříchem, neštěstím a smrtí. Dědičná touha po ráji objevuje básníkovi rajský původ veškeré krásy zřejmé, to jest takové, která působí všeobecně na vnímavost lidskou, ať je to krása těla, přírody, života, životnosti, osudu nebo myšlenky. Dědičná touha sídlí v nás a vychází z nás.

Osvícení přichází zvenčí. Původ jeho hledáme u Duha Svatého, který jest nejvyšším dárce a tvůrcem umění, jako Stvořitel je nejvyšším dárce a tvůrcem krásy.

Dědičná touha jest v nás, jest lidská či polidštělá a má jen omezenou působivost dle stavu lidské duše po jejím porušení; proto nám ukazuje hlavně krásu zřejmou, všeobecně či aspoň snadno přijatelnou, lidsky samozřejmou.

Osvícení, které přichází zvenčí, ukazuje krásu skrytou a neznámou, často v podobách zcela protivných lidskému chápání krásy. Vede nás k ní ošklivostí, zoufalstvím, utrpením; zjevuje nám krásu uprostřed příšer a hnusu, ať už v jejím zajetí či v její vítězné nesmrtelnosti a spravedlnosti. Cesta osvícením ke kráse a umění jest zcela kontrastní k cestě dědičné touhy. Osvícení

zjevuje to, čeho by člověk nenašel, a tam, kde by toho sám nehledal. Vede ke kráse bolesti, bídou, hrůzou a hnusem.

Osvícení jest darem Ducha Svatého, který jest dárce duchovní bolesti i duchovní útěchy. De ejus consolatione semper gaudere – to jest obnova ráje v duši. Duch Svatý pomáhá hledati a nalézati duchovní ráj. To jest vlastně nejvyšší cíl básnictví. Proto jest nejvyšším ochráncem umění a básníků. Platí však o Něm slova: Spiritus flat, ubi vult.

Zvláštní a hluboce jímavá jest působivost vnuknutí. Toto upozorňuje na krásu lidskou, na krásu lidských ctností a na krásu věcí chudých i povržených; probouzí lásku a soucit a v jejich světle ukazuje nám živé i neživé věci tohoto světa; věci žebrácké ukazuje v slávě královské. Vnuknutí dávají andělé; vzbouzejí naši pozornost; jdou vedle nás a ukazují nám skrytá znamení ráje tak, že si toho nejsme jasně vědomi. Učí nás viděti skryté záření věcí, přikrytých prachem, únavou, nemocí a bídou; hledati prvotní rajský hlas pod rykem i úpěním hrubých bolestí a vášní. Ukazuje-li dědičná touha rajskou krásu v čistotě a radosti první lásky a rozvitéch, svěžích květech, vnuknutí ji ukazuje tam, kde jí obyčejným zrakem nevidíme pro zrušení a zohavení, na příklad v některých pohledech, pohybech a záchvěvech hlasu lidí zpustlých, v květech pošlapaných a v odpadcích života. Andělé se setkávají a dávají si znamení; nezáleží na tom, koho který z nich

doprovází; někdy tento doprovod se prozrazuje a upozorňuje nás na sebe. Potkáváme lidi a náhle je poznáváme a zachvějeme se v duši nadpřirozeným hnutím; vidíme jim někde na dno duše a jako by do minulosti před jejich zrozením nebo do budoucnosti za jejich hrobem; vidíme je mimo století, mimo čas. Z nějakého nepatrného pohybu těla či šatu poznáváme jejich tajnou ctnost či aspoň určení k té ctnosti. A stane se třeba, že vidíme nebo slyšíme věci sprosté, prozrazující zchátralost hlasem, pohledem, pohybem, ale náhle cítíme podivné úpění hlasu i formy, které nás nutí, abychom si tyto věci překládali z řeči zoufalství do řeči rajske, poznáváme zakrytou tesknost, která je vtisněna i ve hmotě, a z těchto souvislostí vystupuje tajemství krásy ve své nejtklivější a lidsky nejúchvatnější podobě. Jsou to strážní andělé, kteří nám dávají tato vnuknutí a dávají nám vidět svými očima na okamžik, pokud to sneseme. Oni totiž znají člověka, jsou jeho sluhy, průvodci, ochránci; jsou určeni k tomu, aby chránili rajske krásu v lidech; vidí do lidí, znají jejich osudy a proto jsou v tom mistry. Poněvadž se člověk pohybuje mezi věcmi neživými, mezi svými díly a díly přírody a oni znají též poměr těchto věcí k člověku, stačí jejich znamení, aby člověk uviděl i tyto věci v jiné životnosti, než byl zvyklý vidět. K andělům člověk má nejbliže; jsou vyšší než člověk, a přece jsou jeho sluhy; znají ho důvěrně; jejich poměr k němu jest velmi jemný a nevtíravý, jest pln svobody; s andělem nemusíme

mluvit jako s Bohem; mluvíme s ním jako se starším a vznešenějším bratrem. Máme k němu lidštější či přirozenější důvěru; on jest náš, sám a celý jen pro naši osobu ze všech lidí na světě. Pracuje s námi, pomáhá nám hledati krásu, pomáhá nám k umění.

To jsou tři mocnosti umění: umění lidské z dědičné touhy po ráji, umění z osvícení Duchem Svatým a umění z vnuknutí andělského. Nelze ovšem člověku rozsoudit v každé chvíli poznání, z kterého zdroje bylo mu toto poznání dáno, neboť neznáme prostupování těchto sfér v jejich vyšší jednotě a nevíme dobře, kde poznání bledne a zakaluje se v naší slabosti.

Rovněž třeba věděti, že jako zlato potmě se zdá kovem laciným a obyčejným, tak i stopy ráje na světě i umění zdají se jen střepy věcí bezcenných, díváme-li se na ně ve tmě, ve které nelze rozeznati odlesk. Nesvítili nám odněkud aspoň nejskromnější světlo duchovní, pak nejmocnější a nejžhavější krása na světě zdá se nám všední, bezvýznamnou a bezcennou věcí. Kdo odpírá milosti přirozené, stává se slepým pro krásu a vidí v ní věc škodlivou a zruďnou. Všichni lidé ztrácejí dle své slabosti chvílemi smysl pro krásu, na čas dlouhý nebo krátký; lze ho však ztratiti též trvale.

Proto k umění jest třeba milosti přirozené.

K vytváření umění jest však třeba též určitého daru, který se podobá daru pobožnosti asi tak jako jeho obraz. Daru pobožnosti jest třeba k modlitbě, k rozmlouvání duše s Bohem; tohoto daru nemá každý;

proto modlitba se doplňuje vírou v přípověď Boží, že Bůh sám bude se modliti slovy našich úst či našich myšlenek a dá naší modlitbě to, co jí schází. Tak je to i s uměním. Poznávání a hledání krásy se podobá poznávání a hledání víry. Jako ten, kdo má víru, nemá-li daru pobožnosti, nemůže se modliti sám ze sebe a za sebe, ale Bůh musí mu pomáhat, tak i ten, kdo zná třeba i veškerý poklad krásy, nemá-li toho určitého daru tvořiti umění či spíše sestavovati krásu v určitý celek, tak jako poznání víry a milosti se sestavuje v modlitbu, nemůže býti sám umělcem. Tento dar jest dar umění.

Všechn materiál umění jest drahocenný, poněvadž všecko připomíná ráj. Pro básníka není bezcenných věcí, poněvadž i to, co jest zavrženo a zatraceno, mělo své původní místo v ráji. Rajský původ jest nezrušitelné znamení, které nezaniká ani v pekle. S tímto vědomím přistupuje či má přistupovati básník ke každému svému uměleckému úkolu. Nevážnost k čemukoliv se rovná slepotě.

Básník má milovati svůj úkol právě tak jako miluje ráj; jest dělníkem na propadlištích rajských; jemu odevzdal anděl s mečem plamenným službu na tomto propadlišti v zpusťšeném ráji této země; toť jeho vinnice, na kterou byl najat až do konce dne, aby tam neseďel ve stínu, ale pracoval; aby zachránil co možná nejvíce, ne pro sebe, ale pro všechny lidi; má milovati všecko, co hledá; i jeho nenávist smí vycházeti jen

z lásky; nenávist a pohrdání smí odvažovati jen na zlatých vázkách. Básník, který často a bez těžkého zápasu se sebou samým snižuje lidi a věci, ať jakékoliv, jest sluhou nevěrným a nespolehlivým; jeho nenávist má sršet láskou, jeho pohrdání má svítit vírou; deficit musí nahrazovat ze svého.

Umění jest tradiční a nepřetržité právě tak jako ráj; přibývá pokladů umění; není však a nemůže býti v umění pokroku a vývoje; objevy v umění mají platnost vedle sebe, nikoliv za sebou.

Umění dokazuje, jak život lidský jest obrazem života rajskeho; ukazuje to v kontrastech i v harmonii, v analýze i v synthese.

Jeho prostředkem jest lidská řeč.

Mateřská řeč jest básníkovi obrazem a podobou řeči rajske; žádná jiná řeč než mateřská. Zbyla mu z řeči rajske, pro něho jest jeho rajske dědictvím. Tak také s ní má zacházeti. Z ní mu zaznívá též původní rajske hlas a má ji slyšeti se zbytky rajske výslovnosti; má s ní zacházeti tak, aby jeho slova vyvolávala tyto vzpomínky. Každé slovo má svůj zbytek původní vladařské moci a původního zvukového valoru. Řeč jest posvátná až do svých nejmenších částic. Úkolem básníkovým jest, aby osvobodil všecku rajske krásu, která v jeho mateřštině jest skryta.

Umění jest autonomní; nepřijímá úkolů, povinností a zázraků než těch, které plynou z něho samého; není podrobena žádné služebnosti, má svou vlastní svobodu

a disciplinu. Pokud zůstává uměním, nikdo na světě nemá na ně či proti němu žádného práva a básník jest povinen hájiti jeho svobody proti každému. Žádná absolutní disciplina umění neutlačuje; utlačovat je mohou jenom lidé. Právo proti umělci vzniká jen tam, kde umění přestává.

Lidem, společností, národu, státu a lidstvu jest básník zavázán jen potud, pokud jsou mu obrazem rajského dědictví; do jejich ostatních věcí mu ničeho není. Vlast svou miluje básník jako obraz ráje a svůj národ jako ochránce své mateřštiny a dědice ráje; jiná láska jest zbytečná. Má k nim chovat tu věrnost, kterou chová k ráji; každá jiná věrnost ho snižuje a zneucfuje.

V muži má viděti obraz Adamův, v ženě obraz Evin. Snižuje-li člověka, zneucfuje sebe dvojnásob.

Všude jest Bůh v hořícím keři.

I v a n G o l l
K O N C E B Á S N Í K Ů

Básník je dnes anachronismem.

Nechť proto neobviňuje dobu, jak je jeho zvykem, nýbrž sám sebe. Neboť je v nepravu, nemá již existenčního oprávnění, vtírá se, stojí světu v cestě.

Básník je překonaným pojmem, stal se zcela nepotřebným v dnešním shonu, něčím jako stará využívaná lahvička s lékem proti světobolu, páchnoucí jodem a kafrem. Pryč s ní. Vydělává? Chce na svém zastaralém zboží vydělati peníze? Již z toho poznáte, že je blázen! Sociálně jest nulou.

Básník cestuje s hvězdami, stromy, s touhou. Je hluboký a do sebe pohroužený. Chce dáti tu i tam podnět k přemýšlení. Jaký to nesmysl! A při tom se ještě považuje za jasnovidce a psychologa.

Stává se tedy pravdou ona věta, kterou asi před pěti lety šířilo několik odvážných a výbojných lidí: „Není již umění!“ Může to platit pro ono umění, jež má na mysli básník. Neexistuje, již ne proto, že by nebylo umělců, ale že již není obecenstva, jež by jim naslouchalo. Slovo bez ozvučné desky, je to vůbec ještě slovo? Básník ještě mluví, ale báseň mu odumírá již na rtech, hyne v dusném vzduchu, do něhož byla vražena. A nikdo jí neslyší. Neexistuje tedy.

Moderní člověk se žene ještě jen za vnějším účinem. Žádá sice umění, protože přece tvrdí, že žije v době kultury, ale musí to býti umění, jež neunavuje, jež člověka nenutí, aby přemýšlel. Před myšlením má moderní člověk nesmírný strach. Téměř všechny podniky, jež neslouží ku práci, zařizuje jako obranné prostředky proti přemýšlení pod záminkou, že práce unavuje. Divadlo, kino a dokonce i kostel rozptylují a nesoustřeďují již.

Prvky moderního umění, jež slouží těmto požadavkům, jsou: světlo, pohyb, křik. Nové umění vibruje, pádí, řádí, ale nepřemýšlí a netrpí. Má smysl pro komfort, sport a společnost. Potřebuje bohatství, aby mohlo existovati.

Básník, takový, jakým byl do včerejška, byl tichý, osamělý, zapadlý a chudý. Měl něco, co se dnes stalo vůbec tak vzácným jako radium: čas! Ale dnes člověk nesmí mít

čas. Neboť, co by si počal, kdyby měl čas? Přemýšlel by o sobě. A jaké neštěstí by z toho vzešlo! Nechceme a nesmíme se již shlížeti v zrcadlech. A básníci jsou zrcadla. Chceme přehlušiti a zabít čas. Kdo má příliš mnoho času, nudí se. „Nuda“ se stala podivuhodně moderním slovem.

Jen chudí mají ještě čas, neboť si nemohou dopřáti světla, pohybu a křiku jako boháči v autech a palácích. Dnes se stalo rafinovaným přepychem býti chudý.

A v Evropě je již jen pět, nebo snad deset básníků, kteří si dovolují tento božský luxus.

Romano Guardini

KVĚTINOVÝ DIV

Milý příteli! Musím ti vyprávěti o zážitku, který zasáhl v mé lidství a myšlení jako málo jiných. Dovol, abych to vypověděl docela zhruba; na pravou míru budeš si to vždy ještě sám moci uvést.

V kinu dávali „Květinový div“. Snad jsi sám ten film viděl. Pokud vím, vzešla celá ta věc z pokusů badenských továren na anilin a sodu. Chtěli studovati účinky jistých umělých hnojiv na plodiny a zhotovili k tomu kinematografické snímky vývinu tabákových rostlin. Lupou času převedli pak ofotografovaný pohyb růstu na rychlejší míru, takže onen úsek pohybu, který se ve skutečnosti vykoná za čtyřadvacet hodin, byl stlačen na jedinou sekundu. Výsledek byl překvapující. Především růst sám stal se viditelným. Člověk nemohl sice, jako onen muž v pohádce, slyšeti, jak

tráva roste, ale mohl viděti, jak roste. Mohl viděti, jak klíček vyráží z půdy, jak sílí, jak listy se rozvinují, vždy jedna vrstva nad druhou, jak dorůstají plné velikosti, aby pak vadly. Nezůstalo však na tomto pohybu růstu. Bylo viděti nad to ještě, že rostlina jest v neustálém, abych tak řekl, životním pohybu. Listy se hýbaly v určitém rytmu nahoru a dolů jako mávající křídla.

A teď zhotovili stejným způsobem snímky jiných rostlin; film shrnuje výsledek. Vidíš petrklíče, šerík, rostliny popínavé, liliovité, orchideje, jak vyrůstají, stárnou, vadnou a umírají.

Zde jsem vskutku zažil, co to jest „vývoj“. Viděl jsem živoucí věc, jak se sama ze sebe vyvinuje; jak vzchází útvar z živoucího bodu uvnitř. Tyto bytosti vydíraly se ze sebe samých s pohyby, které zdály se prozrazovati klopotu, svízel, zápolení z vlastního nitra v jednotu útvaru — musil jsem mysliti na slovo Goetheovo, jak krmí hada za sklem a jak cítí, že tu něco „chce ven“ a nemůže. Člověk se tu dívá na to hluboce důvěrné a přec tak nepostihnutelné tajemství života, který se buduje sám ze sebe; na jeho sílu a na jeho bídu. Zde se mi stala názornou jedna „kvalitativní kategorie“, jeden prapojem, který zachycuje jednu praskutečnost: Pojem živoucího růstu, nepřeklenutelně jiný než všechno mechanické přibývání.

Dále jsem viděl, že každá rostlina má svůj zvláštní, jedině jí vlastní rytmus. Vlastní pohyby listů, stonků a květů. Vlastní co do rychlosti, co do tvaru a které určují rostlinu v jejím zvláštním způsobu, jako chování nějakého zvířete.

určuje jeho druh. Ale pohyby ty byly jiné nežli pohyby zvířecí. Zprvu byl člověk nakloněn měřiti je tvarovou podstatou pohybu zvířecího. Pomyslíl zajisté na bytosti jako jsou polypí a mořské sasanky. Pak ale upozoroval, že tento pohyb jest přece jen jiný. Má zvláštní vázanost. Není to pohyb, kterým se vybijí činnost volné, časem a prostorem spěchající bytosti, nýbrž pohyb ten jest zcela vázán na růst; jest to pohyb růstu.

Viděl jsem rostlinné bytosti žiti; viděl jsem je vyrůstati, rozvíjeti se, vyrážeti v poupata, rozkvétati; viděl jsem, jak to vše dostupuje jistého vrcholu, vše obestřeno a k plnosti výrazové síly dovedeno právě způsobem oněch hnutí; viděl jsem je vadnouti a umírati, a bylo to skutečné umírání. (A to právě chce nám k vědomí přivéstí kýčovitá morálka toho filmu s jeho neuvěřitelnými orámovanými obrazy!)

Tak jsem získal názor skutečného, ale docela nového, jinakého života. Život ten probíhá v našem okolí neznatelně pomalu; proto ho jako život neskadno postřehujeme. Vnější dojem živoucnosti stromu přichází nám od větru, který pohybuje jeho větvemi. Až teprve hlubším cítěním a pronikáním dojdeme k tomu, že pocítujeme život nehybně stojící rostliny. Zde ale byl životní pohyb vystupňován; jeho způsob projevu blížil se způsobu projevu našeho vlastního života, který probíhá rychlejším tempem. Tak jsem se díval na tento život. Ale kvalitativní cizost zůstala, a měl jsem elementární zkušenost cizího útvaru života.

Nejsilnějším dojmem však působil na mne způsob těchto

pohybů. Byly to pohyby růstu, pohyby pudově organické. A najednou jsem měl pocit veliké nestoudnosti. V sále bylo mnoho mládeže; film přece platil za přiměřený mladému věku — ti, kteří takto soudili, což byli slepí?

Říká se, že příroda jest „nevinná“; rostlina prý jest nevinná — jest to pravda? Co to zde vůbec znamená „nevinná“? Zda jest jí pro sebe; zda to vůbec má nějaký smysl mluvit o vině a nevině před kamenem, rostlinou nebo zvířetem, to nechávám nerozhodnuto. Řekne-li ale někdo, že příroda jest nevinná, jako to činí Rousseau a liberalismus a naturalismus a komunismus a jak to namnoze činí též hnutí mladých, pak se tím beze vší pochyby chce říci, že jest nevinnou pro mne; že jest pro mne oblastí nevinnosti; že se stanu nevinným, když se v ni pohrouzím; že jsem nevinným, pokud jsem „přirozeným“. Ale tomu tak není! Pocítil jsem to hluboce: Zažita z ducha a duchem, pouhá vitalita není „nevinná“. To poznávám po tom, že ji chci míti zahalenu. A ne jenom proto, že snad jest tajemstvím, adyton, které třeba obklopiti úctou a bázní. Žádám pro ni stud; a to nejen jako stráž tajemství, jež má býti skryto, nýbrž i jako ochranu před chaosem svedení. Ochranu pro sebe, kterýž jsem duch. Ne proto, že jsem duch; jako by „život“ jako takový byl nebezpečím pro „ducha“ jakožto ducha. Právě tak jako duch jako takový neohrožuje života, jak to stanoví „obrácená gnose“ nietzscheovsko-klagesovské filosofie protiducha. Vitálno není pro ducha nevinným — a duch jest vitálno nebezpečným — protože v duchu samém vězí svůdnost,

ba vina. A tak duch chce, aby v organickém životě byl jeho stud. Tím ale jest nepostřehnutelnost tempa jeho pohybu. Ta zde byla odňata a tím bylo odhaleno toto pudendum, a člověk, který přec žije z ducha, i když si to nechce přiznati, to cítí.

Zda vitálno o sobě jest nevinno, to nechme nerozhodnuto. Pro mne však a ve vztahu ke mně jím není. Pochopil jsem, jak asi musí býti duchu, když jest vržen v říši pouhých pudů, pouhých organismů: hrůza ho musí obejítí. Budha v Indii vycítil z viditelné hýřící plnosti organického života moc tohoto světa organismů — vzpomeň doby dešťů, kdy příroda jistě takřka slaví orgie. Ne nadarmo dala indická askese pro tuto dobu zvláštní předpisy. To bylo možná východiště, s něhož mohl život vůbec, bytí vůbec pociťovati jako nehodnotu, jako cosi bolestného; a spásu, spásu osoby, bezpečnost toho, oč jde, položití ve vyškrtnutí toho všeho; do procitnutí z pudu; do zhasnutí (rozplynutí se). Jak rozumím teď jeho čtyřem pravdám, jeho učení o dvanácti částkách a jeho osmidílné stezce!

Jakmile duch skutečně procitne, organická příroda není mu již nevinnou; není mu již prostě samozřejmou; není mu již „přirozenou“ v hodnotném slova smyslu. Není jí. Příroda, tak jak jest nyní, jí není. Ráj ale už není. Nazývati přírodní živoucnost nevinnou toť povrchnost. Nietzsche měl aspoň tolik hloubky, že nazval tuto přírodu už předem „zlou“ a pak k tomuto zlu řekl své ano. Ale to jest věc sama o sobě. V jistém smyslu jest pro nás položeno nepřátelství

mezi přírodou a duchem. Duch se musí míti na pozoru. Studem rostliny jest pro nás neviditelnost jejich pohybů růstu. Studem zvířete jest možná jeho němota. Pravděpodobně zažili bychom odhalení ještě horšího nežli bylo odhalení tímto filmem, kdyby nám byly zvířecí zvuky učiněny bezprostředně srozumitelnými. Můžeme je považovati za neškodné jenom proto, že jim nerozumíme; proto, že se k výrazové hodnotě našich zvuků a slov mají tak jako neznatelně pomalý růst rostliny k pohybu našeho těla. Člověk jest duchový. Má ale jistým způsobem v sobě též rostlinu a zvíře. Jejich přírodně zajištěná ochrana jest mu však odňata. Nemá studu neznatelného pohybu; pohyb jest mu uvolněn. Nemá také závoje přírodního zvuku, neboť jeho zvukem jest slovo; on mluví. Musí tedy budovati stud z ducha. Tím ale se nám otevřel celý problém, který jest uzavřen mezi duchem a organickým životem. Neboť vím dobře, že i to druhé existuje: Uvolněný duch, duch bez kořenů, kterého už nedrží bezpečí krve a země, jest rovněž něčím strašlivým. A jest i nestoudnost „pouhého ducha“. Ale zde snad bychom dosadili jeho zpotvořeninu; pouhý intelekt. Pouhý intelekt jest studený, nestoudný. Znáš Grünewaldovu kresbu „Opice Boha“, satanské trojice? Podívej se na ní na ten obličej docela vpředu, na ďábla pýchy: ledový, ničeho se neštítící, nahý intelekt. Lidský duch potřebuje opatření a studu vůči světu organismů; potřebuje ale také zakotvení v organickém, aby ho uchovávalo před zhoubou a nestoudností uvolněného intelektu. Duch lidský jest forma corporis.

A opatření musí býti budováno z obou: z ducha i z pudu. Jest výrazem pro to, co dnes, po pádu, nazýváme člověkem. Posledním výrazem dědičného hříchu však jest možná to, že duch musí existenci a spojení s tělem pociťovati jako nebezpečí — ale také tělo spojitost s duchem; a že duch, jakmile zakusí těla takového, jakým dnes jest, stydí se, jak psáno v Genesí.

Nemá smyslu zastíratí tuto skutečnost nebo ji předělávati pedagogickým vytyčováním cílů nadcházející tělesné kultury. Jest to přece jen zvláštní a vrtá to člověku hlavou, jak tak mnohdy tělesně krásní, rytmicky propracovaní, především sportovně zdatní lidé mají bezduché obličej. Tím se nijak nemíní, že by člověk musil onemocněti, aby se stal duchovým — ačkoliv by se v kapitole o nemoci a jejím vztahu k duchu a Pneumatu daly říci věci, které by právě dnes bylo třeba přivolati k vědomí. Pascal a Kierkegaard myslili o tom hluboké věci. Nemíním se nešetrně dotýkati toho, že tělo jest dnes ohroženo; že se musíme státi opět živoucími a produševnělymi lidmi s produševnělým tělem a vtělenou duší; že možná vitalisace ducha — zároveň s proniknutím a uzráním osobnosti — jest problémem dneška. Jenže třeba, aby nebezpečnost situace zůstala u vědomí. „Tělesné zdraví“ jest něco dvojsmyslného; není to jen základna, nýbrž i nebezpečí pro ducha. Nemá svůj zvláštní význam to, jak brzy člověk pod vlivem tělesné myšlenky myslí a měří biologickými kategoriemi rasy a chovu? Tedy klesá v podlidské obory hodnot?

To a mnoho jiného mi táhlo myslí. A divil jsem se pedagogické naivnosti našeho dnešního vědomí. Mohu si docela dobře mysliti, že mladý člověk, plný labilnosti věku, kdy se vyvíjí, člověk jemné tělesnosti a živoucího ducha byl tímto filmem zcela poplašen. Mohu si docela dobře mysliti, že tu zažil něco podobného, jak o tom psáno v Genesi. Neboť, není-liž pravda, to, co se děje tam nahoře na tom filmu, to jest, z ducha viděno, to jiné: cizí říše přírody. Ale toto jiné jest přece také v nás. Sebe vidíme tam nahoře. A já nevím, jest-li to dobře stavěti každého před toto setkání se sebou samým. Není opravdu hned tak něco horšího než neškodnost „přirozeného“ smýšlení.

Ž němčiny přeložil František Pastor.

Adalbert Stifter

ZATMĚNÍ SLUNCE 8. ČERVENCE 1842

Jsou věci, které člověk ví už padesát let, a v jednapadesátém žasne nad tíží a strašlivostí jejich obsahu. Tak se mi událo s úplným zatměním slunce, které jsme zažili ve Vídni 8. července 1842 v nejčasnějších ranních hodinách za velmi příznivého počasí. Ježto tu věc dovedu docela pěkně kresbou a počtem na papíře znázorniti a ježto jsem věděl, že v tolik a tolik hodin projde měsíc pod sluncem a země uřízne kus jeho kuželovitého stínu, který pak, ježto měsíc postupuje dále svou drahou a země se točí kolem své osy, vleče po její kouli černý pruh, což se pak lidem na různých místech v různou dobu jeví, jako by do slunce vnikal černý kotouč a stále více a více z něho ubíral, až už zbývá jen malý úzký srpek, a i ten konečně zmizí – na zemi jest při tom stále temněji a temněji, až se pak opět na druhém konci objeví sluneční srpek a roste, a světlo na zemi ponenáhlu opět sílí až v bílý den – to všechno jsem věděl předem, a to tak dobře, že jsem se domníval, že bych uměl popsati úplné zatmění slunce tak věrně, jako bych je byl právě viděl. Ale když se teď opravdu dostavilo, a já stál na vyhlídce vysoko nad celým městem, hledě na ten zjev vlastníma očima, tu se ovšem udály docela jiné věci, na jaké jsem ani ve snu nepomyslel, a na něž nepomyslí nikdo, kdo toho divu nespatriil. – Nikdy, pravím, nikdy v celém svém životě nebyl jsem tak rozechvěn, tak rozechvěn hrůzou a vznešeností, jako v těchto dvou minutách – bylo to nejinak, než jako by Bůh byl náhle promluvil zřetelné slovo, a já mu poroz-

uměl. Sestoupil jsem s vyhlídky, jako před tisíci a tisíci lety snad Mojžíš sestoupil s hořící hory, se zmateným a zmámeným srdcem.

Byla to tak prostá věc. Jedno těleso osvětluje těleso druhé, a toto vrhá svůj stín na těleso třetí: jenomže tato tělesa jsou od sebe tak vzdálena, že nemáme pro to ve svých představách žádného měřítká, jsou tak obrovská, že jejich rozsah převyšuje vše, co nazýváme velikým – s tou prostou věcí jest spojen takový komplex zjevů, v tomto fysickém dění jest uložena taková mravní moc, že se našemu srdci vězí v nepochopitelný div. Před tisícem tisíců let Bůh to tak zřídil, že se tento zjev dostaví v tuto vteřinu, do našeho srdce však vložil vlákna, abychom to mohli vnímati. Písmem svých hvězd slíbil, že to přijde po tisíci a tisíci letech, naši otcové se naučili luštiti toto písmo a udali vteřinu, ve kterou se to musí dostaviti; my, pozdní jejich vnukové, míříme v onu vteřinu svými zraky a dalekohledy na slunce, a hle: o n o t o p ř i c h á z í – rozum už triumfuje, že Mu přepočítal a od Něho pochytil nádheru a zřízení jeho nebes – a věru jest tento triumf jedním z nejspravedlivějších vítězství člověka – o n o t o p ř i c h á z í, tiše to roste dále – jenže hleď, Bůh do toho vložil také něco pro naše srdce, něco, čeho jsme předem nevěděli a co má milionkrát větší cenu nežli to, co rozum pochytil a mohl předem vypočísti: vložil do toho ono slovo: „J á j s e m” – – „nikoliv proto jsem, že jsou tato tělesa a tento zjev, nikoliv, nýbrž proto, že vám to v tuto chvíli vaše srdce hrůzou se třesouc praví a protože toto srdce se přes tuto hrůzu cítí velikým.” – – Zvíře se bálo, člověk se klaněl.

Chci se těmito řádky pokusiti, pro ty tisíce očí, které v onom okamžiku vzhlížely k nebi, a pro ty tisíce srdcí, která tu zároveň tloukla, vyličiti a zachytiti onen obraz a dojem, pokud to ovšem slabé lidské pero vůbec vyličiti dovede.

Vystoupil jsem v pět hodin na vyhlídku domu č. 495 ve městě, odkudž bylo lze přehlédnouti nejen celé město, nýbrž i okolní kraj až k nejvzdálenějšímu obzoru, na němž se rýsují uherské hory jako jemné vzdušné obrazy. Slunce už bylo na obloze a lilo přivětivý svůj lesk na dýmající dunajské lučiny, na zrcadlicí vody a na hranaté tvary města, zvláště na svatoštěpánský dóm, který téměř na dosah naší ruky čněl z města jako tmavé, klidné pohoří. S nezvyklým pocitem dívali jsme se na slunce; vždyť za několik minut mělo se na něm díti něco tak památného. Daleko venku, kde teče mohutná řeka, ležel hustý, dalekose táhnoucí pruh mlhy a také na jihovýchodním obzoru plazily se mlhy a shluky mraků, jichž jsme se velmi obávali; celé části města rozplývaly se ve výparech. Tam, kde bylo slunce, byly jen zcela tenké závoje, a i těmi prozíraly veliké, modré ostrovy.

Přístroje byly postaveny, skla byla pohotově, ale nebyl ještě čas. Dole začínal hřmot vozů, ruch a shon chodců – nahoře se shromažďovali pozorující lidé; naše vyhlídka se plnila, z vikýřů okolních domů vyhlížely hlavy, na hřebenech střech stály postavy, a vše se dívalo na totéž místo oblohy. Ba i na nejvyšším vrcholku svatoštěpánské věže, na poslední plošince stavby stála černá skupina jako chuchvalec lesního porostu na skále, a kolik tisíc očí se asi v tomto okamžiku dívalo s okolních hor na slunce, na totéž slunce, které po tisíciletí lije dolů své požehnání, aniž kdo děkuje – dnes jest cílem milionů očí, ale stále ještě, když se na ně díváme tlumíci skly, vznáší se v prostoru jako rudá neb zelená koule s krásným čistým obrysem.

Konečně v předpověděnou minutu – jakoby od nějakého neviditelného anděla – dostalo lehký polibek smrti a tenký proužek jeho světla ustoupil dechu tohoto polibku; ostatní okraj se dále jemně a zlatě vlnil ve skle hvězdářského dalekohledu. – „Už to přichází“, volali nyní i ti, kdož patřili vzhůru jenom tlumíci skly, ale jinak neozbrojenýma očima

ma – „už to přichází“ – a s napětím dívalo se nyní vše na další průběh. První, podivný, cizí pocit obestíral nyní srdce; pocit, že tam venku, ve vzdálenosti tisíců a tisíců mil, kam člověk nikdy neprokl, na tělesech, jichž povahy nikdy žádný člověk nepoznal, nyní pojednou cosi se děje v touž vteřinu, na niž to člověk na zemi dávno už byl stanovil.

Zatím co se nyní všichni dívali, a brzy ten a brzy zase onen pošinul nebo jinak postavil svůj dalekohled a jeden druhého na to či ono upozornil, neviditelné temno vrůstalo čím dále tím více v krásné světlo slunce. Všichni čekali, napětí vzrůstalo; ale plnost tohoto moře světla, které se lije dolů ze slunečního tělesa, jest tak mohutná, že na zemi nebylo cítiti žádného nedostatku; oblaka dále se skvěla, pruh vody se třpytil, ptáci vesele poletovali nad střechami, svatoštěpánské věže vrhaly klidně své stíny na blyštící se střechu, most se hemžil vozy a jezdci jako jindy. Nic netušili, že zatím tam nahoře potají vysychá světlo, balsám života. A přece venku na Kahlenbergu a za zámek Belvederem jako šelma nějaká jako by už se příkrádala tma či spíše olověné šedé světlo, ale mohl to býti také klam; na naší vyhlídce bylo milo a světlo, a tváře a obličej okolostojících byly jasny a přívětivy jako vždy.

Podivno bylo, že tato nestvůrná, černočerná, postupující hrouda, jež pomalu užírala slunce, měl býti náš měsíc, ten krásný, lehký a jemný měsíc, který jindy stříbrnou pavučinou postíral naše noci; a přece to byl on, a v dalekohledu bylo viděti též jeho okraje, vroubené zářezy a zduřeninami, hrozitánskými to horami, které se věží na tom tak přívětivě na nás se usmívajícím okruhu.

Konečně i na zemi byly patrný účinky, a to tím více, čím více se zúžoval žhoucí srpek na nebi; řeka už se netřpytila, byla to jen šedá dykytová stuha, mdlé stíny se kladly kolem, vlašťovek se zmocnil nepokoj, krásný, jemný jas oblohy pohasl, jakoby matně čímsi nadýchnut, zdvihl

se studený větrík a opíral se do nás, nad lučinami ztrnule viselo nepopsatelně nezvyklé, ale jak olovo těžké světlo, na lesích zmizela se světelnou hrou všecka pohyblivost, a klid na nich spočíval, ne však klid spánku, nýbrž klid mdloby – a stále zsinaleji se to rozlévalo po krajině, která byla čím dále tím ztrnulejší – stíny našich postav uléhaly na zdivo prázdný a bez obsahu, obličejů byly šedé jako popel – – zdrcující bylo toto ponenáhle umírání uprostřed ranní svěžesti, jež tu ještě před několika minutami vládla. Představovali jsme si toto zešeření asi jako večerní stmívání, jenže bez červánků; jak strašidelným ale jest stmívání bez červánků, toho jsme si nepředstavili; ale i jinak bylo toto šero docela jiné; bylo to tíživé a hrůzné odcizování se naší přírody, odcizování k nepoznání; na jihovýchod ležela cizá, žlutočervená temnota, a hory, ba sám Belveder byl jí pohlcen – město u našich nohou klesalo stále hlouběji jako bezživotná hra stínů, chůze a jízda po mostě se dala, jako kdybyste ji viděli v nějakém černém zrcadle – napětí vyvrcholilo – ještě jednou jsem nahlédl do dalekohledu, naposledy; tak úzký rýsoval se nyní na obloze žhoucí srpek, jen jakoby ostrí nože bylo protrhlo tu temnotu, každým okamžikem na shasnutí, a když jsem pozdvihl oči ničím už nechráněné, viděl jsem, že už též všichni ostatní byli odložili svá skla a dívali se vzhůru holýma očima – neměli už skel zapotřebí; neboť nejinak než jako poslední jiskra uhasínajícího knotu rozplynula se právě poslední jiskra slunce a zmizela, nejspíše asi v nějaké rokli mezi dvěma měsíčními horami. – Byl to nesmírně truchlý pohled – kryjíce se stály nyní kotouč na kotouči – a tento okamžik to vlastně byl, který tak drtil srdce lidská – toho nikdo netušil – jednohlasné „ah“ z úst všech a pak mrtvé ticho; byl to okamžik, kdy Bůh mluvil a lidé naslouchali.

Jestli nás před tím ponenáhle blednutí a ztrácení se přírody bylo tížilo a plnilo pustotou a jestliže jsme si to myslili

jenom jako nějaké postupné mizení v jakousi smrt, byli jsme nyní náhle vyděšeni a vyburcováni strašlivou silou a mohutností pohybu, jenž teď najednou procházel celým nebem: mraky na obzoru, jichž jsme se před tím báli, pomáhaly teprve teď budovati ten zjev v pravé hrůze; stály tu nyní jako obři, s jich vrcholů stékala hrozivá červeň, a hlubokou, studenou, těžkou modří klenuly se dolů a tížily obzor – valy mlh, které už dlouho se dmuly na nejzazším okraji země a které byly jen ošklivě zbarveny, vystupovaly nyní zřetelně a strašily jakýmsi lehkým, děsivým třpytem, jenž po nich přebíhal – barvy, jichž oko nikdy nespatriilo, vlály nebem; – měsíc stál uprostřed ve slunci, ale nikoliv už jako černý kotouč, nýbrž takřka zpola průsvitný, nadýchnut lehkým ocelovým leskem, kol něho žádný okraj slunce, nýbrž divuplný, sličný kruh třpytu, modravý, červenavý, v paprscích se rozbíhající, nejinak než jako by nahoře stojící slunce bylo lilo zátopu svého světla na měsíční kouli, až se kolem ní rozstříkovala – nejlíbeznější a nejkrásnější světelný obraz, jaký jsem kdy viděl! Daleko venku nad Moravským polem ležela napříč dlouhá, špičatá pyramida světla, ohyzdně žlutá, plápolající sírovou barvou a vroubená nepřirozenou modří; byla to osvětlená atmosféra, jež byla už mimo stín, ale nikdy se nejevilo světlo tak málo pozemským a tak strašlivým, a z něho plynulo to, pomocí čeho jsme viděli. Plnila-li nás pustotou dřívější jednotvárnost, byli jsme nyní zkrušeni silou a nádherou a spoustami – naše vlastní postavy trčely v tom všem jako černé, duté příšery, které nemají hloubky; fantom svatoštěpánského dómu visel ve vzduchu, ostatní město bylo stínem, všechn rachot ustal, na mostě se už nic nehýbalo, neboť vůz i jezdec zůstali státi a každé oko dívalo se k nebi – – nikdy, nikdy nezapomenu oněch dvou minut – byla to mdloba obrovitého tělesa, naší země. – – Jak svatá, jak nepochopitelná a jak strašlivá jest ona věc, která nás neustále zaplavuje,

které tak bezduše užíváme a která naši zeměkouli plní takovou hrůzou a třesením, když se uhone, světlo, když se jen na tak krátko uhone a ztratí. – Vzduch ochladl, citelně ochladl, padala rosa, až šaty a přístroje byly mokré – zvířata se děsila; co jest nejstrašlivější bouře, pouhá hřmotící hračka proti tomuto mrtvému, mlčícímu majestátu. – Jako by najednou přišla mi na mysl ona slova Svaté Knihy, slova při smrti Kristově: „Slunce se zatmělo, země se třásla, mrtví vstávali z hrobů, a opona chrámová roztrhla se od vrchu až dolů.“ Vždycky jsem považoval za přehnaná stará líčení zatmění slunce, tak jako asi v pozdější době tento popis bude považován za přehnaný; ale všechna, ani toto nevyjímajíc, mají daleko do pravdy. Mohou toliko malovati, co člověk viděl, jenže špatně, a co člověk cítil ještě hůře, ale nikdy nemohou podati té nevýslovně tragické hudby barev a světel, která se rozkládá po celém nebi – toho Requiem, toho Dies irae, kterým puká naše srdce, že až vidí Boha a své drahé zemřelé, že musí k Němu volati: „Pane, jak veliká a velebná jsou díla tvá, prach jsme před tebou, pouhým dechnutím, jímž zhasneš částičku světla, můžeš nás zničiti, a náš svět, to líbezná a krásná bydliště, proměnit v cizí prostor, v němž trčí ztuhlá příšery!”

Ale jako všechno ve stvoření má svou pravou míru, tak i tento zjev; trval na štěstí jenom velmi krátko, takřka jenom poodhalil roušku se své postavy, abychom nahlédli, a v zápětí ji zase přihalil, aby zase bylo vše jako dříve. Právě když lidé začínali nalézati slova pro své pocity, když tedy už jejich napětí povolovalo, když už volali: „Jak nádherné, jak strašlivé!” – právě v tom okamžiku to ustalo: v mžiku zmizel záhrobní svět a byl tu zase pozemský; jediná krůpěj světla vytryskla na hořejším okraji jak do běla roztavený kov, a měli jsme zase svůj svět – drala se ven ta krůpěj, jako by slunce samo se bylo radovalo ze svého vítězství, jeden paprsek hned jako střela proběhl prostorem, za ním

se prodral druhý – ale nežli kdo mohl zvolati: „Ah!“ při prvním záblesku prvního atomu svět přízraků byl ten tam a náš svět zase zde: a olověný, šedý přísvit, který nás před zhasnutím tak skličoval, byl nám nyní občerstvením, posilou, přítelem, známým; věci vrhaly opět stíny, voda se leskla, stromy byly zase zelené, dívali jsme se druh druhu do očí – vítězně přicházel paprsek za paprskem, a ač byl ještě uzounký, prauzoučký ten svítící oblouček, zdálo se nám, že jsme darem dostali oceán světla. – Nelze vypověděti, a kdo toho nezažil, stěží uvěří, jaké radostné, jaké vítězné ulehčení přišlo do našich srdcí: potřásali jsme si rukama, říkali jsme, že co živi chceme na to vzpomínati, že jsme to spolu viděli – bylo slyšeti ojedinělé zvuky, jak lidé se střech a přes ulice na sebe volali, jízda a hluk zase začínal, ba i zvířata to pocítovala: koně ržáli a vrabci na střechách spustili radostný křik, tak pronikavý a bláznivý, jak čínávají, když jsou velmi rozrušeni, a vlaštovky proletovaly ovzduším jako střely křížem krážem, nahoru a dolů. Vzrůst světla už nijak neúčinkoval, téměř nikdo nevyčkal až do konce, přístroje byly odšroubovány, sestoupili jsme dolů, a na všech ulicích a cestách bylo viděti domů se vracějící skupiny, zabrané v nejprudší a nejvzrušenější rozhovory a horování. A ještě nežli opadly vlny obdivu a velebení, nežli jste si mohli s přáteli a známými vypověděti, jak na toho a jak na onoho, jak zde a jak onde zjev ten působil, stál už zase krásný, spanilý, hřející a třpytivý kotouč v přívětivém ovzduší, a dílo dne pokračovalo; – jak dlouho ale ještě srdce člověkovo se vlnilo a vzdouvalo, až také ono zase zabralo se ve své dílo, kdo může říci?

Z němčiny přeložil František Pastor

Nicola Moscardelli

SMRT KOČKY

Lidmi se rodíme,
dětmi se stáváme.

K večeru, dříve než městský hlídač přišel se zeleným žebříkem rozsvítit lucernu, která ozařovala matně náměstíčko, scházivali jsme se na širokém, vychozeném kostelním schodišti. Byli jsme tři takoví, co jsme nevěděli, jak užít posledních hodin dne, když je člověk úplně volný. Po okenicích protějšího domu přeletoval narůžovělý záblesk, aby pak zapadl jako do jezera, zanechávaje za sebou zející propast; bylo to zapadající slunce. Na dlouhých kostelních římsách splývali holubi s šedivou zdí a vše v dohledu nabývalo větších rozměrů.

První začal Jiřík, který celý den pracoval s otcem na poli, naříkat na únavu. Měl pracovní šaty: široký modrý kabát, zabělený vápnem, kalhoty zamazané na kolenou hlinou a kožešinovou čepici, třebaže bylo léto. Cítil nějaký tlak v kříži, jenž ho tísnil a tlačil k zemi, rozesmutňuje ho jako opotřebovanou věc. Bylo ještě cítit sluneční teplo a ve vzduchu jako by dohasínaly údery zvonů. Každý se díval po nebi a zajímal se o zítřejší počasí: neboť pěkný čas mu přinášel práci a večer se mu pak zdálo, že má na ramenou položenu těžkou ruku, která tlačila.

Potom Marcel, který celý den prozahálel s chlapci, za něž se styděl, protože nosili krátké kalhoty, přicházel se k nám připojit s tváří tak bledou, že byla jakoby něčím zbarvená, spokojen, že večer mu konečně přivádí kamarády, kteří mu byli rovni. Šaty měl zaprášené a ruce špinavé, zatím co Jiřík je měl běloučké. Často jsme uvažovali proč: ale to proč jsme se dověděli teprve po letech: Jiřík na lešení jako štukatér, Marcel v jakési dopravní kanceláři a já kdoví-kde!

Mlčeli jsme, protože hluboké temno se na nás snášelo, a jaksi dusilo. Zdálo se, že padá k zemi jako vzduť plachta, když povolí vítr. Holubi již zaletěli do věže, kde si vystavěli hnízda okolo zvonů; když zvonili, poletovali okolo nich, jako by je houpání zvonů nadnášelo; bylo úplné ticho, houstnoucí vlna za vlnou, rozlévajíc nad střechami jakoby zvuk, který lze vytušit, ale ne zaslechnout. Byly to první oddechy noci, ale ještě ne noc.

Najednou jsme zpozorovali, že nic neděláme, že čas utíká, že za chvíli bude nutno vrátiti se domů a že jsme dosud neučinili nic z toho všeho, co nám od rána tanulo na mysli.

Pohlédli jsme nazpět ke kostelním dveřím. Nikdo již nevcházel ani nevycházel. Či bylo možno pokládati za někoho tetu Rosu, která tam seděla od rána do večera, vyjma poledne, kdy si zašla pro polévku a pro chléb k jeptiškám? Byla takřka slepá, řídila se při chůzi sluchem a tím, že šmátrala po zdi svou děsivou rukou, kostnatou a žlutou jako zvadlý list.

Kdož ví, jak jeden z nás zahlédl na zábradlí schodiště

kočku, bílou, s popelavými boky, hledící na nás ustrašeně s nadzdvíženým ocasem a zachvívajícím se hřbetem.

Pohlédli jsme na ni a pak na sebe.

Svítilna nebyla dosud rozsvícena, ticho bylo stále citelnější jako dech velikého černého zvířete, a rozechvění kočky jako by bylo přecházelo až k nám; když Marcel řekl:

„Chyťme ji!“

„Jistě někomu náleží,“ odvětil Jiřík, vytržen ze ztrnulosti jakoby lehounkým dotekem.

„Ale co! Nepatří nikomu,“ odušil Marcel: „Toulá se celý den a nikdo jí nikdy nehledá. Chyťme ji.“ A usmál se, oči sklopeny.

„Jen ať nám neuteče! Skloňte hlavy, nedívejte se na ni, jinak nám uskočí . . .“ pokračoval rozechvělým hlasem.

Kočka skutečně již cítila ostří našich pohledů a tichý neklid jí zježil chlupy.

„Jiří, ty půjdeš s druhé strany schodů, takže když skočí, kdo z nás ji chytí? Já se připlížím s této strany. Ale je třeba usmívati se na ni, jinak se poleká: je tak maličká!“

Kočka se zatím uklidnila: ocas sklopený, protahovala se dlouze, ale posadit se neodvážila; a stále po nás hleděla zeleným okem. My jsme se jí pohledem sotva dotýkali, snažíce se mysliti na něco jiného, protože jsme se báli, aby nám to nečetla na očích.

Jiřík se otočil, pomalu vstal, jakoby už nadobro odcházel; sešel zvolna se schodů a zatočil se za zábradlí. Kočka naň ani nepohlédla: střežila jenom nás.

Marcel se na ni podíval, zavolal „čičí, čičí“ a natáhl ruku, jako by jí něco podával. Kočka se nehnula. A tu, stále na ni hledě se ztuhlým úsměvem na rtech, vylezl po čtyřech po těch několika schodech, jež ho dělily od kočky, a přiblížil se k ní. Ale ta, jako by se byla probrala, prohnula hřbet, vztyčila ocas, zahleděla se mu široce rozevřeným pohledem do očí a stáhla se dozadu, až na okraj zábradlí.

„Čičí, čí! Čičí, čí!“ — volal Marcel. A kočka syčela tiše jak natržený gumový balounek; najednou se obrátila a obloukem skočila na druhou stranu.

Ale Jiří, který tam dole na ni číhal, jí nedopřál tolik času, aby se z toho skoku vzpamatovala, skočil po ní, chytil ji do náručí, a přes to že supěla, a snažila se drápat, nepustil ji. Svou chlupatou čepicí jí přikryl hlavu, celou ji zakryl — byla tak maličká! — a honem s ní přiběhl k nám.

Posadil se vedle nás: měl rozpálená líce a třásl se po celém těle, jako by se bál.

Podívali jsme se zase na sebe s otázkou: co s ní uděláme?

Všichni jsme věděli, co jsme chtěli udělat, ale žádný neměl odvahy, aby to řekl první.

„Ostatně, teď ji zas pustím“, řekl Jiřík, „je již noc.“ Jako by byla uplynula kdovíjaká doba od té chvíle, co ji chytil.

Náměstíčko leží před schody jako temné jezero v bezhvězdné noci. Na nebi se jeden, dva mráčky zastavily na vršku zvonice, jako by se byly zachytily na tom malém zeleném křížku. Celý kraj kolem jako by spal; neslyšet jediného zvuku, jediného kroku; nic. Jenom my bdíme a hlídáme tu,

kteřá bdí sama nad sebou pod chlupatou čepicí jakoby v noci, kteřá patří jedině jí. Kostel spí; zdá se, že je slyšet hluboké oddychování jeho pustých prostor; vzduch přilétne k vratům, zvnitřku se o ně zlehka opře a zavzdechne.

Ale teď! Proč vzdychá tak dlouze jako v bolesti? Obrátili jsme se bezděky a jako bychom spolkli vzlyk:

„Dobřý večer, teto Roso!“ zvolali jsme, a slova jako by nám sama spěchala z úst.

„Dobřý večer! A co tu děláte?“ odvětila stařena a větrí do vzduchu, odkud přicházejí naše hlasy; pustila dveře, jež se s úderem zavřely, a mezi nás vběhl chladný, jakoby bílý vzduchový proud. Kočka začala mňoukat; škubla sebou, ucítila sevřevší jí Jiříkovy ruce, ztichla a znovu zaúpěla hlasem slabým a dlouhým jako pramének vody běžící štěrkem.

Teta Rosa sestoupila o jeden schod, kráčejič rovně před sebe, neboť věděla, že se ani vlevo ani vpravo nemůže opřít. Je vidět její roztrhané střevíce a žluté punčochy; noha jí běhá ve střevíci jako tlukadlo v hmoždíři. Na každém schodu se zastaví, jako aby se ujistila, má-li pod nohou pevnou půdu. Došla až těsně k nám. Již ani nemukáme, aby nás nepoznala po hlase. Zastaví se chvíli; cítí kolem sebe takové ticho, že se jí zdá, jako by kráčela k nějaké léčce. Ale v tom kočka, zaslechnuvší její krok, zamňouká silněji. (Kde jenom má hubu? Jako by mňoukala celým tělem!)

„Vy tu máte kočku? Nechte jí na pokoji, ubohá zvířátka!“

„Ale co, teto Roso“, odpovídá Marcel, směje se hlasitě, aby nebylo slyšet než jeho hlas, „běžela tu kolem kočka,

ale odběhla, kdopak ví, čí je. Aha, tam dole je, vidíš ji?"

„Vidíš ji, teto Roso, vidíš ji?“ voláme všichni tři, snažíce se vyslovovati slabiky hodně jasně, aby se zdály klidnými a aby tetu Rosa nezaslechla úzkost, která se v nich chvěje.

Teta Rosa sestoupila s posledního schodu a zabočivši vlevo odchází, dotýkajíc se zažloutlou rukou zdi, tak pomalu, že se zdá, jako by něco hledala a nemohla toho najít; díváme se za ní upřeně, jako bychom jí chtěli pomoci k rychlejší chůzi.

„Počkejme, až odejde“, promluvil Marcel, „jinak nás ta stará uslyší! A ty mlč, nebo ...!“

Ale nač jsme měli čekat? Nevěděli jsme. Hleděli jsme do země.

Čas nám tiskne spánky, dusí dech, jako by chtěl jíti dále a my mu v tom bránili.

Hvízdání, veselé hvízdání rozplašuje ticho jako ovčácký pes, zdržovaný svým pánem. Je to hlídač s žebříčkem na rameni.

Pískáme také a potutelně se usmíváme, abychom si dodali odvahy. (Právě teď!) Opře žebříček o svítilnu a zapálí zelenavou hvězdu, velikou jako vejce. Sestoupí se žebře a pohvizduje si odchází. Ani na nás nepohlédl. Světlo zesiluje noc; je tak chabé, že padá všechno na zem ke zdi, prořídle jako by bylo prošlo hedvábným sítem. Čas plyne jako voda.

„Co, kdybychom ji zabili?“ praví Marcel, a slova při tom dopadají jako balvan, svržený děckem, které se směje

svému siláckému kousku. Jeho tvář je jako strhána smíchem a je tak daleko od očí!

„Ovšem!“ prohodil Jiří, „není beztak ničí!“

Ticho se roztáhlo jako olejová skvrna. Ale kočka úpí hlasitě, jako by to vše slyšela. Klopíme oči; mňoukání přestává, jako by byla mrtva.

Jiřík nadzdvihuje opatrně čepici a vidíme ji; není to již ta, co byla na zábradlí. Má obrovské oči, ale tak hluboké, že se zdá, jako by přemýšlely o čemsi dalekém; zdá se, že kam jimi pohlédne, tam zanechá stopu světélkující jako síra.

„Celkem vzato“, mínil Marcel, „není ani hezká; umře hladem; je lepší nenechat ji trpět. Má žaludek prázdný; zkus, jak tenounká má žebra.“

A ohmatává jí boky. Chtěli bychom jej následovati, ale zdá se, že by se při doteku promáčkla jako z lepenky.

„Ale jak?“ praví Jiřík, odpovídaje komusi. „Buď hned anebo nic. Je noc.“

Rozhlížíme se kolem, hledající rady.

„Už vím!“ vyhrkl Marcel. A ukazuje rukou, ale opatrně (kdož ví, proč se nám zdá, že nás někdo vidí a že nás ve stínu, v němž se krčíme, prozrazuje paprsek světla).

Druhý vchod od kostelních vrat má jeden vyviklaný kámen, takže, stoupne-li se naň, je možno upadnouti, protože se houpe a vyvrací. A pod kamenem je díra, kde býval kdysi štěrk a vápno; nyní je prázdná a děti, hrající si tu ráno, zatím co matky pletou punčochy na prvním schodu, schovávají do ní prázdné krabičky od sirek, plechové krabice od

mléka, knoflíky a kousky motouzu s kusem kamene, s nímž si hrají jako s „vozíčkem“, jednou si tam dokonce někdo schoval mandli, chtěje, aby mu vyrostla.

Tváříce se lhostejně, šinuli jsme se ke schodu. Jiřík tiskl kočku pevně k prsům. Nadzdvihujeme pomalu těžký kámen (Jiřík nám pomáhá jednou, chvějící se rukou). Táž myšlenka námi všemi proběhne jako šíp: „Jak by jej mohla kočka nadzdvihnouti svým hřbetem?“

Bože, Bože, jak je to vše krásně připraveno! V díře není leč slupka z hrušky a jedna mandle. Marcel natahuje ruku a vyndává ji; je to také jenom prázdná slupka.

Díváme se na sebe, a kámen je tak těžký, že jej zase pouštíme.

Jiřík hladí svou chlupatou čepicí, laskaje tak kočku po hlavě; ta se teď již nebojí. Jako by si byla zvykla.

Je noc a čas prchá. Marcelovy oči svítí jako před chvílí na zábradlí oči koččiny. Jiříkova hlava s chvějícími se vlasy pohybuje se zprava vlevo, jako by se nechtěla dívatí.

„Ale kdo ví, jak bude naříkat! Uslyší to...“ vyhrkne Jiřík.

„Ale co“, odpovídá Marcel, „pod takovým kamenem není slyšet nic. A můžeš ji ostatně nechat stále v čepici, pak nebude jistě nebezpečí.“

„Ne, čepice potřebuji; a kdybych jí ji nechal, mohla by jí sežrat. Posadíme se raději z opatrnosti na kámen.“

Ale zdá se, jako bychom měli zdvíhati nevím jak těžký balvan, protože se k tomu jaksi nemáme. Jsme rozhodnutí i přesvědčení a přece se neheme.

„Nebyl bych rád, kdyby byla někoho známého,“ praví Jiřík a hledí do dálky, jako by hledal majitele kočky.

Okenní tabule protějščího domu zase zfialověly, ale jedna z nich odráží světlo lucerny, jako by byla pod vodou.

Světlo se pomalu rozhořívá, zesiluje, jeho zeleň oživuje, stoupá mohutněji. Stín železného ramene na zdi je temnější a těžší: jak tak visí, zdá se, že jistě sletí na zem; a na zemi je zelená voda jako květ beze stonku. Klid míru vydechuje ze všech těch věcí jako bílá horečka. Je to přece jenom krásné sejít se večer na schodech u kostela a skončit radostný den mezi přáteli! Ani hlásku ve vzduchu, ani jediného zapípnutí. Nic; ticho je tak dokonalé, že se zdá nejvyšší, vyšší než zvoni-
ce; vzduch je tak křehký, že se nám zdá, jako by se rozhodně měl sesypat při jediném našem vydechnutí. A jako by na nás vše hledělo, světlo, kameny, vzduch. Jiříkovi se zdá, že on sám je v náručí kočky.

„Kdyby něčí byla“, praví Marcel, jako by pokračoval v rozmluvě začaté dnes ráno, „netoulala by se celý den po ulici. Taková kočka jako tato není ničí. Nehodí se ani na chytání myší.“

„Zkus, jak je těžká“, praví Jiřík, „jako pírkó.“ A zdvihá ji i s čepicí; ale v témž okamžiku se mu zdá, že kdosi kdesi daleko na nás myslí.

Marcel bere čepici a potězkává ji.

„Umírá hladem, skutečně!“ potvrzuje Marcel.

Jiřík ruce zkříženy na prsou, jako by ji stále ještě tiskl, neví si již rady s nimi. Ale zdá se mu, že je hluboká noc,

že čas se řítí jako přetržený provaz hodin; a náhle chytí rukama kámen, zavře oči a nadzdvihne jej.

„Tak, tak,“ šeptá Marcel a jediným pohybem vysype kočku z čepice.

Kámen zapadá těžce jako náhrobek. Kolem dokola nepozorovatí změny; nic se nestalo; v konečcích prstů je pocit prázdna a chladu; víc nic.

Okamžik zapomnění; pak se naše uši pozorně napínají, aby vyslechly každý zvuk, který by mohl přicházeti od kamene; je slyšet tiché mňoukání, chvějící se jako paprsek vody, prýštící ze země, nizoučkový jako stéblo trávy.

Hledíme na kámen; zdá se nám, že vidíme vyšlehovati z něho plamínek, krátký a chvějivý, který se níží, oblizuje zemi, zase se vztyčuje a zesiluje, ale je tak bledý, že jej lze sotva vidět. Máchli jsme rukou do vzduchu, abychom rozptýlili ten podzemní nářek, a sesedli jsme se okolo kamene jako okolo hřejivého ohně. Chlupatá Jiříkova čepice spadla na zem vnitřkem navrch; nevypadá jako beznohá kočka ležící na zádech?

„Kočky mají sedm duší,“ praví Marcel zamyšleně a oběma rukama tlačí na kámen, aby jej ještě více vtlačil do země.

„Možná, že ani neumře,“ odpovídá Jiřík; „to je jen vtip.“

Jak jsme unaveni! A přece jsme se vlastně ani nehnuli; je to, jako bychom měli na rukách uvázáno závaží, které teď spadlo a vleče nás s sebou. Je to hebké a příjemné, sestupovati tak po měkkém svahu; jak sladce svítí měsíc tam dole; jako by zapadal do vody. Noc padnuvší na střechu,

kreslí stíny a zaostřuje je jako z mramoru. Je krásná noc při svém příchodu; podobá se blankytné luně, přicházející se zrcadliti v matném náměstíčku. Ale tam dole pod světlem svítlny je pramének krve jak utržený květ, uvázaný na červené niti.

„Je již pozdě! Je pozdě! Pojďme . . .“ volá Jiřík a sbírá čepici, ale . . . je plna bílých chlupů; a tiskne ji pod paží.

Žádný mňaukot. Snad jde ta díra až do středu země.

Všichni tři zároveň se k ní blížíme, nadzdvihujeme kámen a díváme se. Hlavu rozmáčknutu, ohon vtažený mezi nohy, oči otevřeny až k uším, kočka se tak zdá ještě živou, ale nehýbe se. Kámen padá zpět, ale zůstává jakoby zachycen za něco. Prohlížíme si ruce, jako abychom se dívali, nejsou-li od krve. Nic, jsou bílé; ba zdají se ve tmě ještě bělí než jsou. Jenom, kdo ví proč, ve vzduchu se chvěje barva těch očí tak široce otevřených.

„Pojďme domů,“ praví Jiřík hlasem tichým jako zastenání kočky, ubité právě pod kamenem.

Scházíme se schodů, jež jako by se kývaly, ale dříve než se rozběhneme vlevo, vrháme plachý pohled na kámen nahore u vrat; kdo ví proč, ale má jinou barvu než ostatní schody, a zdá se, kdož ví proč, zdá se, že se nadzdvihuje, jako by pod ním něco oddychovalo. Celé schody jako by se nadzdvihovaly, jako kdyby duše těch, kteří jsou tu od sta let pohřbeni, se probouzely.

Najednou se dáváme zase do běhu. Vše ostatní je úplně

stejně jako jindy večer. Nic se nezměnilo; jenom na dně uší
zní lehounké, tiché stenání jako pramének krve.

Přeložil Jaroslav Žaorálek.

M e r c i e r

NAŠE BABIČKY

Ženy se zase chopily hole, kterou nosily v jedenáctém století. Vycházejí z domu a chodí po ulicích a po boulevardech samy, s holí v ruce. Hůl však jim není jenom marnou ozdobou: potřebují jí více než muži, a to pro nestvůrnost svých vysokých podpatků, které zvyšují sice jejich postavu, ale odnímají jim schopnost chůze.

Naše babičky neoblékaly se tak skvěle jako naše ženy, dovedly však jediným pohledem postřehnouti všecko, co mohlo býti na prospěch rodinného blaha. Nebyly tak roztěkané, nebylo je ustavičně vídat mimo dům. Jsouce spokojeny se svým domácím královstvím, dívaly se na všechny součásti této správy jako na cosi velmi důležitého. V tom byl pramen jejich radostí a základ jejich slávy. Udržovaly řád a harmonii ve svém vladařství a jejich štěstí tkvělo u jejich krbů; kdežto jejich zbloudilé dcery marně je vyhledávají ve shonu světa. V drobnostech týkajících se jídla, bytu, domácnosti cvičily se jejich schopnosti. I nejzámožnější do-

my, ty, které se dnes hroučí, udržovaly se jenom šetrností. Žena jako by vykonávala úkol rovnocenný práci mužově, když se takto věnovala svým nekonečným starostem o domácnost. Jejich dcery, záhy dospělé, přispívaly k tomu, že v domech vládly sladké a pokojné půvaby soukromého života; a muž, který se měl ženit, nemusil si s obavami volit tu, která zrodívši se k podobnosti své matky, jistě zachová rod žen starostlivých a pozorných.

Jak jsme dnes daleko od těchto povinností tak prostých, tak dojemných! Tento pravidelný a klidný život by byl mukou dnešním ženám; jim je třeba ustavičného rozptylování, nekonečných známostí a marnivého lesku vnějších okázalostí. Necítí se však doma na žádné z těchto cest, poněvadž chtějí být stůj co stůj tam, kde je jejich přirozenost mít nechce; a pokud se neujmou opět svého vladařství v rodině, nebude pro ně nikdy jiného panování.

Přeložil Jan Čep.

LOUIS SÉBASTIEN MERCIER

spisovatel francouzský, narodil se 1740 v Paříži a zemřel 1814 v témže městě.

Napsal řadu kusů, z nichž máloco bylo provozováno a všecko upadlo v zapomenutí.

Essai sur l'art dramatique, 1773; toto pojednání sleduje reformní myšlenky Diderotovy.

Též sepsal dvě knihy sice nesouvislé a bizarní, ale opravdově citěné a předbíhající svoji dobu. Jsou to:

Tableau de Paris, 1781 a následujícího; 8 svazků; pak častěji vydáno.

L'an 2440, 1770; 1786; 3 svazky.

Obě tyto knihy byly překládány do cizích jazyků, uchraňující jméno Mercierovo od zapomenutí.

Kromě toho sepsal též řadu prací historických a filologických.

Tyto poznámky jsou z Vel. Ottova nauč. slovníku, takže kdo má tento dvojlist, nepotřebuje již tam hledati.

M. B e s c h e r e l l e ainé o něm ještě praví: Byl to spisovatel plodný a důvtipný, ale paradoxální a často deklamatorský. Byl členem rady Pěti set a členem Institutu.

Tohoto staršího Merciera je třeba rozeznávati od franc. básníka Louis Merciera, jenž se narodil v Coutouvre (na hranicích Beaujolais a Roannais), v dubnu 1870.

Ze všeho patrně, že tento spisovatel, Louis Sébastien Mercier, má význam historický, jsa kronikářem a kazatelem, lépe řečeno kázněm doby, v níž působil, že tedy jeho místo jest buď v Historii obecné, nebo mezi francouzskými spisovateli, jako jsou memoiristé, epistolierové, jeho díla mezi takovými jako „*Satire Ménippée*” (z 1593).

Z A G E N D Y J. F.

(6. Archy po žních 1927.)

Pro domo nostra

Z dopisu p. Eduarda Kučery, autora *Chvály Fanatismu* (vyšlo ve Staré Říši v *Kursu* 16. v prosinci 1925):

„Knihy došly *úplně neporušeny*, díky Vaší obezřetnosti při balení, neboť balíček byl na kolik listů prosáklý nějakou ovocnou šťavou. Prozatím mohu jen říci, že vypadají velice krásně, což není jen tak pastva pro oči a hmat, ale rozkoš srdce pro toho, kdo knihu miluje. Když jsem je bral do ruky, živě jsem si byl vědom Vaší úcty a pečlivosti, s jakou knihu do světa vypravujete, všech těch obětí hmotných, z nichž patrna láska k obsahu vnitřnímu. Snad Vám napíši něco, co Vás bude spíše zajímat než toto díkůvzdání, jen co knihy přečtu... Rozumí se, otiskněte si z dopisů, co chcete a jak chcete, třeba i s mým jménem; co Vám píši, může vědět každý, arci, přinese-li to užitek, nevím...“

Z jiného dopisu p. E. Kučery: „Posílám tedy článek už tak dávno slíbený. Přiznávám, že o těchto věcech počal jsem přemýšletí účinkem „Dobrého Díla“: Leon Bloy, posudky ve Vašich Pramenech vůbec a prakticky doložené výběrem v „Dobřím Díle“, který nevoněl žádným kruhům, nanejvýš ne církevním a proticírkevním; to vše se mi jevilo nejen mužným, ale právě svou otevřeností, bezohledností a energickou úporností velice cenným (o myšlence zatím pomlčím) pro společnost, kulturu, pro každého jedince, jenž Vás sleduje.“

A zejména zase toto poslední, v neslýchaném rozporu s nevší-
mavostí či s odmítáním téměř celé české veřejnosti v celku (která věru nemá tolik ideových vydavatelství, aby si mohla dovoliti to-

hoto luxu, ignorovati nebo odpírati), přivedlo mne k poznámce o čtenáři, jíž končím.

Nebude-li se Vám líbiti, laskavě vraťte; nebude-li se Vám líbiti jenom něco, změňte si bez ostychu, Vás se nebojím! (Neměnili jsme ničeho. Pozn. vydav.)

Mlčení plukovníka Brambla má svrchovaně duchaplná místa, ale to u mne neplatí; nevadilo by mi, že kniha je „časová“, neboť při záplavě běžné, všední válečné literatury jest věru jedinečná. Dlouho však jsem se nemohl spřáteliti s některými věcmi, s úsměvným tónem autorovým (to stálé, přepodivně klidné, až znervosňující obehřávání gramofonu!) v takových hrůzách! Teprve konec mne smířil, jakoby se mi rozsvítilo, je hluboký, je hluboký nábožensky, nebo chcete-li, zrovna tak dobře filosoficky; teď se teprve domnívám, že jsem našel jádro knihy, a sleduje tuto stopu zpět, myslím, že budu jako zlatou nit moci ji sledovati celou knihou až k počátku . . .“

ZATMĚNÍ SLUNCE A „TEREZIČKA“

Z dopisu přítele Pastora. (6 července 1927): „Posílám též pěkné vyličení úplného zatmění slunce od Adalberta Stiftera. Nevím, hodí-li se Vám právě do „Archů“, avšak ve studiu ten článek místo má, a když nic jiného, můžete jej aspoň přečíst dětem. (Jest to parádní článek dnešních „Archů“ a jsme vděčni překladateli, že tak skvostnou věc našel a nám nabídl. Pozn. vydavatelstva.) — Přikládám též poznámky o německém překladu „*Dějin Duše*“ svaté Terezie Ježíškovy, protože jsou stejně dobře šity i na český překlad. Upravte to, jak chcete (nebylo třeba jinak upravovati. Pozn. vydavatelstva), já jen myslím, že by neškodilo na to upozorniti. Co ti „pobožní“ vezmou do rukou, všechno se jim scvrkne k obrazu jejich mrňavých, nimravých dušiček. Ze skvělé světice jim zbyla jenom „Terezička“, a myslím, že na tom valnou vinu nesou právě takovéto pieklady. Vlastně mne však v těch poznámkách nejvíce upoutala ta poslední věta, která se dobře hodí na jeden hřích proti Duchu Svatému, totiž milosti Boží bližnímu nepřáti a záviděti (*invidia fraternae gratiae*).

Dr. Alfred Fuchs a Fořtel

O tomto Fuchsovi, nebo lépe po tomto Fuksovi nebude brzy ani památky. Nevíme však, kdy se to hodí, proto poznamenáváme, co napsal v revue „Zrno“ (listopad 1925) v článku „Na theologické fakultě“, str. 124. (roč. I.): „Na fakultě jsem se seznámil s Josefem Fořtelem, který ještě tehdy byl téměř úplně v zajetí ideologie Staroříšských a jenž mne seznámil s Jakubem Demlem, kterého jsem pak uvedl do okruhu literárního ovzduší Šaldova a Růženy Svobodové. Poznamenávám při tom, že Fořtel byl první, který u nás již jako alumnus prvního ročníku překládal Chestertona. Myslím také, že jsem byl první, který o něm napsal české pojednání již roku 1913.“

Fuchs první, Fořtel první . . . Synáčkové blední, padají Vám knoflíky, za čásek, jak jsem pravil, nezbude po vás ani sledu. A nikdo vás nebude porážeti, nikdo vaši slávu podvracetí, stane se tak „samo od sebe“, za sucha.

Otázka k těm, kdo snad tomu rozumí: Jaká byla nebo jest ideologie Staroříšských? Každou ideologii může určití i neumělý v slovu — hůře je tomu s měňavými hrami psychologii! — proč tedy nevíme dosud, jaká vlastně jest tato ideologie Staroříšských?

Jistota: Fořtelovi tehdy my jsme dali Chestertona. Upozornil nás naň Otokar Březina a první německý překlad. Fořtel tehdy horoval, byl student, učil se angličtině, chtěli jsme, aby z něho překládal. Neudělal nic. Pustil se pak do kopštiny. Jak té dal, už jsme nezvěděli, neboť odešel po svých. Toť celá historie těchto prvníků.

Dvě strany

Není světců, není heroů, není postav, není osobností. Znam jen dvě strany v národě: jedni (a těch je pomálu) ještě bdí, druzí (převážná většina) už jen bzdí.

K n ě ž í s a m o s t a t n ý c h ž i v n o s t í .

Z dopisu přítele: Včera jsem byl na vycházce na Rychmburku, městečku to vzdáleném asi 6 hodin od Chrudimě. Byl jsem odhodlán jít k tamnímu faráři a upozornit ho na Dobré Dílo. U kostela jsem se odloučil od kolegů, chtěje jít na mši. Ale hned u vchodu jsem zůstal všecek užaslý, neboť celé dvěře byly pobity všelijakými vyhláškami rázu ze dvou třetin necirkevního, politického nebo místního (věci obecní, všední). Jedna vyhláška však mne tak pobouřila, že jsem se vzdal úmyslu navštívit tohoto kněze. Zněla asi takto: „Služby ve věcech rekursních, různé porady a pokyny poskytují jen příslušníkům strany lidové a s výjimkou i těm, kdož se jejich podniků zúčastní.“ Měl jsem tisíc chutí strhnout ten cár do bláta; na štěstí jsem si uvědomil, že jsem v cizí osadě, a že nejsem misio- nářem, musím se spokojit s řády v obci té platnými. Při mši jsem byl roztržit až běda. Ale pod střechu toho parocha jsem nevešel. — Za to jeho kostelník se mi líbil. Starý pán, bývalý nadlesní, žijící z malé pense, s dlouhým bílým vousem, pokorně u oltáře si počínající, jako zjevení z jiného světa. Kostel už byl prázdný, a přece se klaněl před Svatostánkem s hlubokou uctivostí. A myslím, že daleko široko takového kostelníka nemají. Když všechno uklidil a odcházel, aby zavřel chrám, strojíl jsem se i já ze svého temného kouta, že půjdu; přistoupil ke mně a velmi uctivě mi pravil, že se mohu modlit, jak dlouho chci, že na mne rád počká! Poděkoval jsem mu za ochotu a odešel jsem velmi dojat zjevem toho starce, bývalého pána, který asi více drží obec ke kostelu než sám parochus, veliký trkavec v oboru práv a politiky.

4. června 1927, v sobotu, o vigiliích Božího Hodu Svatodušního, kdy je tak přísný půst jako na Štědrý den. Ve Staré Říši „farář“ Kalouda (jakého vyznání?) vykonává s lidmi z Hladova svatební veselí. Jest opravdu veselo, hrá muzika, a aby bylo ještě veseleji, dodává „farář“ svatebčanům „za stoly“ kuráže, sám zpívá a hoduje rozjařen jako biblický Bělšacar, kdy „jedenkaždý pil podle věku svého“, jak čteme u Daniele v V. kapitole. -- „To se máme!

To máme masa!" Takové bylo cvičení u písmene *m* v jednom slabikáři, jenž se mi dostal ve válce do ruky. Tehdy arci nebylo ani chleba, nač kdekdo již zapomněl. „Farář“ Kalouda pěstuje své veselé náboženství už hezká leta a jde mu to k duhu. Má již auto. Nedal by prý Starou Říši ani za celou Hanu. Lne k ní pravou pastýřskou věrností a ovce jsou celkem spokojeny, podle čehož měří diecesní správa vlastní zdraví kolatury.

Jakub Deml, HLAS MLUVÍ K SLOVU, str. 16. a 17.: Když jsem tedy mluvil se Šmeralem pod tou klášterní vysokou zdí o náboženství, zakončil onu debatu slovy: „Inu, ty jsi mystik.“

Byl jsem velice rád, že odešel, neboť jeho námitky, jako vždycky takové námitky, nemíří jen proti náboženství, nýbrž proti osobnosti napadeného a vždycky spíše proti této nežli proti onomu. Zadívateli se na věc klidněji, můžete objeviti, že tak mnohá osobní náboženská útočnost klokotá nad jedním ze tří vřidel, jejichž jména jsou: Sexus, Finance, Slabomyslnost — jedním slovem: Impotence. To také nejčastěji bývá příčinou apostasií, neboť dokud ještě věříš a jsi-li při tom strašpytel, jak lépe můžeš si naraziti na hlavu opálkovitou gloriolu Potence, nežli rouháním, skrze něž přece v tomto světě můžeš přes noc ještě získat Třicet Stříbrných? Jinak to dělají malí a jinak dospělí. V našem kraji za dřívějších časů jistý sedlák z pušky střelil na rozcestí do obrazu Krista na kříži.

Pan Florian vypravoval mi, usmívaje se spíše jaksi vousy nežli obličejem: „Když jsme tady chodili ještě do školy, stoupl jsem si jednou na taras a povídám: Kluci, myslíte, že já nebudu klet? A hned jsem plným hlasem spustil: Sakra, sakra, sakra, sakra! Kluci se dívali jako vyjevení.“

Útočnost z boží lásky má způsoby a formy, v nichž se nelze mýliti, jest to jediná Útočnost jako v nebi tak i na zemi, protože všechno ostatní jest jenom Úskočnost.

Až potud Jakub Deml. Jak patrně, jsem zde vážně obviněn z klení v mladých letech. Nelpím sice tolik na tom, abych byl jmín bezúhonným mužem národa a v očích vrstevníků, většinou to žluklých

živnostníků nebo rejdivých trhařů, abych se vyjímal nějak okázale ctnostný. Přece však jest třeba zastati se i sebe, když se nemluví pravda. Tedy: Vyprávěl jsem kdysi P. Jakubu Demlovi tuto anekdotu o jednom chlapci, který s námi chodíval z jara housatům na kopřivy. Vím ještě místo, kde se to stalo. Byla to od něho pouhá klukovina a my ostatní děti byli jsme bezděčnými posluchači. Sám jsem nikdy nehověl klecí manii, ba snad právě proto onen chlapec se tak naparoval, že věděl, že nás jímávala bázeň nad tímto zlozvykem. Už tehdy jsem podvědomě tušil, že klení bývá obyčejně projevem slabosti a neovládání se, také onen chlapec stál pod tarasem ve vlhkém blátě potočným, kdežto my nahoře na tarase, na pevné půdě.

F A G U S

Frère Tranquille, poème suivi de la Dévotion aux Princesses Gardiennes et du Jeu-parti de Futile. Edgar Malfère édit., Amiens, 1922.

Hluboké a hořké rozjímání o smrti v duchu náboženském, křížující se láskou, pochybností, extasí, slitováním, nadějemi. Sestrojuje své básně na způsob symfonie bez přestání navazované a náhle přerušované. Z toho povstává zvláštní ovzduší, podivnými zásvity v protrhaných mracích zkreslené písmo, na něž s údivem napřed dlouho hledíte, než se cdhodláte luštiti jeho tajemný smysl. Timbre zvuku: Pozouny Posledního Soudu.

J. K E S S E L

Srdce ryzí. (Les Coeurs purs.) — Kessela neřadíme mezi *velké* básníky tvůrce. Ale jest věrný té výši, na níž jest, a to považujeme za znak *dobrého* spisovatele. Kromě toho snaží se zachytiti nikoliv nějaký „úsek sociálního dění“ v mlhách, nýbrž *osobnosti*. Kessel jest epik. A tím jest hoden pozornosti těch, kteří rádi čtou něco lepšího než noviny a sprostou literaturu řezankovou.

Kessel jest též vážným objevovatelem těch dnešních zvláštních psychických stavů, které nás odlišují od starých dob „normálních“. V této knize třeba objevuje, že „kdo čtou žurnály, zdobňují si cítění a tolik zvykají katastrofám, srocením, tragediím, jimiž se rojí naše doba a do nichž celí národové jsou zapředeni, že — podobni hrobařům, jimiž nehne, je-li o jednu rakev více nebo méně — žijí necitelní uprostřed krve a úzkostí.“

Hromadné pohromy a utrpení ve velkém slohu nezachycují obraznosti nebo soucitu leda nedokonale a způsobem abstraktním. Abychom cítili, naše zrůdnost požaduje i zevně své platnosti, chce sama býti zákonem a kuchařkou stravy svých sentimentů, přicházejících zvenčí od bližních. Jsme už tak zařízeni, že obličej plačícího dítěte dojíhá nás více, než když zvíme, že vymřela hladem celá krajina.

Tímto ztítěrněním v cítění se též stává, že nevidíme heroismů naší doby. A přece zvláštní, prozřetelnostní reakcí proti všeobecné rozbředlosti jsou odpoutávány *osobnostní* instinkty, ať ušlechtilé, ať mrzké, a každý pud, je-li ryzí, bez zkažené ideologické příměsi, má v sobě cosi silného, panenského, co vzbuzuje podiv. Jest to ryzost zvířat a bylin, již nemůže dosáhnouti sebevětší rafinovanost kultury.

Instinktivní srdce jsou čistá, aniž zasahuje u nich nějaký pojem morální, čistá na způsob vína, kamene nebo jedu, ryzí svou násilností a svou úplností, tedy aspoň něčím z Absolutna.

